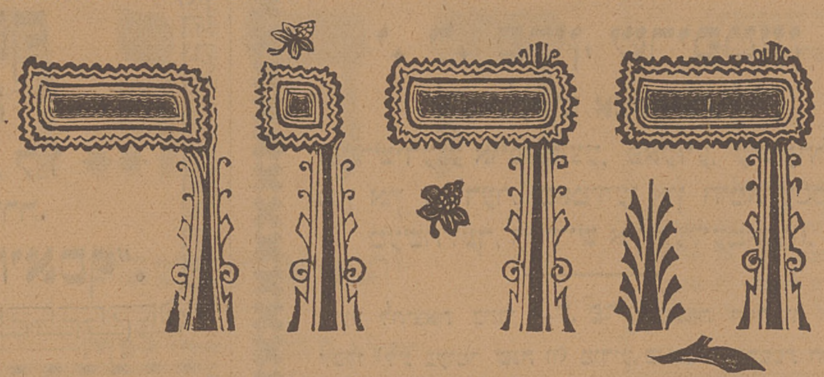
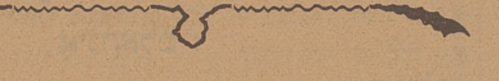

יוצא אחת בשבוע.

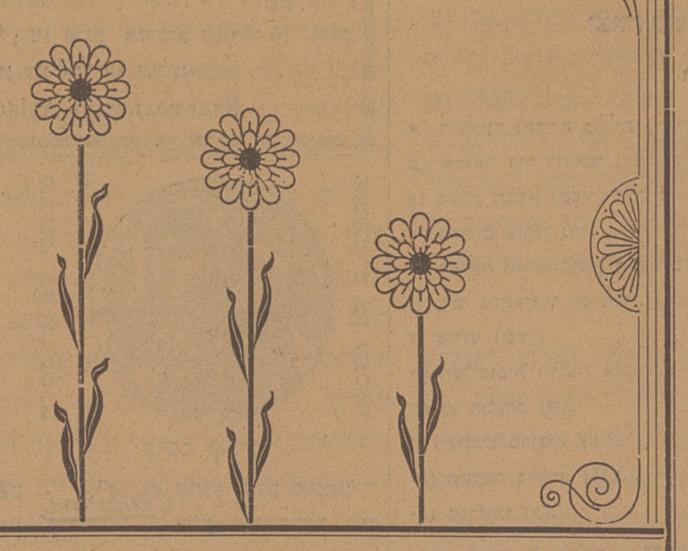
המו"ל:
חברת „אחיאסף".

Krakau, 2 Mai 1901. גליון 18. קראקא. י"ג אייר תרס"א.

תכן הענינים:

תנאי החתימה:

באוסטריה־אונגריה:

לשנה	14.— קראנען.
לחצי שנה	7.— „
לרבע שנה	3.50 „

ברוסיה:

לשנה	6.— רו"כ.
לחצי שנה	3.— „
לרבע שנה	1.50 „

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה 12 מארק.
באנגליה „ 12 שילינג.
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק.
בארץ ישראל „ 15 „

מחיר כל גליון 15 ק', 30 העל'.
בעד חילוף הכתבת 20 ק'.

מהיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

כתבת „הדור":

ברוסיה:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste 25.

בשאר ארצות:
Administr. „HADOR", Krakau, Gertrudy 16.

לוח אחיאסף
לשנת תרס"א
נמכר כבר כלו
ואיננו נמצא עוד למכירה.
חברת „אחיאסף".

עס איז הערויס פון דרוק
און צושיקט צו די אבאנענטען

„דער יוד" Nr. 18

אינהאלט:

א) צום 5-טען קאָנגרעס. — ש. ראָזענפעלד

ב) פאָליטישע איבערזיכט. — י. ל.

ג) ל. פרץ. — בעל מחשבות.

ד) בריעף פון ארץ ישראל. — דער אלטער ציוניסט.

ה) בריעף פון אָדעס. — ד. ג.

ו) ציימונגס-שטימען. — א. ע.

ז) די יודישע וועלט.

ח) נאכט-געדאנקען. געדיכט. — י. ל. ברוכאָוויטש.

ט) דריי חופות. א מעשה. — ל. פרץ.

י) ר' ישראל בעל שם-טוב. — יוסף קלויזנער.

יא) גאַנץ בערדיטשעוו. פעליעטאָן. — שלום עליכם.

אבאנאמענט פרייז: אין עסטערייך-אונגארן: יעהרליך 12 קראָנען, האלב-יעהרליך 6 קראָנען, פיערטעריעהרליך 3 קראָנען. אין רוסלאַנד: גאנציעהרליך 5 רובל, האלביעהרליך 3 רובל, פיערטעליעהרליך 1.50. אין דייטשלאַנד: יעהרליך 10 מארק, ארץ ישראל: 12 פרנק, אנדערע לענדער 15 פרנק, אמעריקא און ענגלאנד 10 שילינג.

Издательство Ахіасафъ, Варшава.

„מעטאמארפאזא"

דאס בעסטע קאָסמעטי-שע מיטעל געגען זאָמער-שפראָכען.

קרעם קאזימי

אלס איינציגער בעוויז פון עכטקייט איזט דער אונטערשריפט Calzmi אָהנע דעם אונטער-שריפט איזט נעפעלשט. ווירד אין אַלע אפּאָטהעק און פּאַרפום-געשעפטען פערקויפט.

דער הויפט-פערקויף איזט אין
האנדעלסהויז י. ב. סגל, ווילנא-אדעסא.

אין בעטראכט פון נעפעלשטע „מעטאמארפאזא" האט דער ערפינדער אזימי איינען ריסונאק אויף די פלאקאטען צוגעגעבען:

די קוועלען פון שענהייט „מעטאמארפאזא"

בעשטעטיגט פון האנדעלס- און מאנופאקטור-דעפארטעמענט נו' 4683. וועלכע ווירד אין אילוסטרירטע זורנאלע פובליקירט ווערדען.

י. ל. פרץ, שריפטען
יובילעאום אויסגאבע

(פערשידענע אויפזעטצע, פאעזיע, ערצעהלונגען און בילדער, סאטירען און הומארעסקען, מעשה'לעך, חסידיש און פעליעטאנען).

הועד להוצאת כתבי י. ל. פרץ בשפה המדברת לחג יובלו (ל"ג בעומר שנה זו) מודיע, כי נגמרה הדפסת הספר ובקרוב ישולח לכל דורשיו.

הספר מחזיק ששים בוינען דפוס, עם תמונת המחבר.

מחירו עם המשלוח: 2 רו"כ — בכריכה נאה — 2,50 רו"כ.

להשיגו אצל הכותב והחותם בשם הועד המו"ל עפ"י האדריסה:

Я. ДИНЕЗОНУ, Варшава, Милая 7.

J. DINESSON, Warszawa, Miła No. 7.

ואצל חברת „אחיאסף".

השלח

מכתב-עתי חדשי למדע, לספרות ולעניני החיים.

המו"ל: חברת „אחיאסף". — העורך: אשר גינצברג.

שנה רביעית
יצאה לאור החוברת הרביעית

וזה תכן עניניה:

א) התלמוד (סקירה כללית—המשך). — תלמודי.

ב) שמואל דוד לוצאטו (למלאת מאה שנה מיום הולדו—סוף) — יוסף קלויזנר.

ג) בעמק הבכא (ספור. חלק ג'—המשך). — מענדעלי מוכר ספרים.

ד) חסידים פזרצי גדר. — שמעון דובנאוו.

ה) ישראל וארצו בחזון הסבורים (מאמר שני—סוף). — מרדכי בן הלל הכהן.

ו) „לכו והתפרנסו זה מזה". — עוקץ.

ז) שירתי (שיר). — ח. נ. ביאליק.

ח) הפלוסופיה הדתית (בקורת). — ד"ר ד. נוימרק.

ט) מן המערב (ה). — ד"ר ש. ב

י) מכתבים מרוסיא (ב.). — אבא.

יא) השקפה כללית. (XII). — עברי.

יב) ספרותנו (ב). — יוסף קלוזנר.

מחיר החתימה לשנה: ברוסיה 6 רו"כ, באוסטריה-הונגריה 16 קראנען, באשכנז 13 מארק, בשאר ארצות 17 פראנק, בארץ-ישראל 15 פראנק.

לחצי שנה: חצי המחיר הנ"ל.

להתתמים על „השלח" ו„הדור" ביחד יוזל המחיר בשני רו"כ, וישלמו לשנה 10 רו"כ, לחצי שנה 5 רו"כ, לרבע 2.50 רו"כ.

כתבת השלח:

Издательство „АХІАСАФЪ" Варшава.

I. Jahrgang. **Hadôr — Das Zeitalter** שנה ראשונה.

הדור

תנאי החתימה:
באוסטריה־אונגריה:
לשנה . . . —.14 קראָנען
לחצי שנה . . —.7 „
לרבע שנה . . 3.50 „
בשאר ארצות:
באשכנז לשנה . 12 מארק
באנגליה לשנה . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק
בארץ ישראל „ . 15 פרנק.

ברוסיה:
לשנה . . . —.6 רו"כ
לחצי שנה . . —.3 „
לרבע שנה . . 1.50 „
מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ'.
בעד חילוף הכתבת 20 קופ'.
מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.
Erscheint jeden Donnerstag.

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל: חברת „אחיאסף".

קראקא, י"ג אייר תרס"א. גליון יח. — Nr. 18. Krakau, 2 Mai 1901.

הקולטורא העברית מה היא?

(ברור דברים.)

ב.

בארצות המערב נשאלה בשנות המאה הקודמת — בעת אשר היו ישראל שרוים בנחת — השאלה: איזה טעם יש לקיום היהדות בזמן הזה? וחכמי המערב טרחו להמציא לה תשובה נאותה על פי המצאת „תעודת" ישראל. הדבר הזה היה בימים האחרונים בספרותנו העברית ללעג ולקלס. ואולם אם גם נמצא את ענין התעודה בישראל בלתי מאומת, הנה לכל הפחות נודה, כי השאלה היתה כהונן, וגם כל העמל והטורח, למצוא לה תשובה נכונה, לא היה בכדי. באמת אם ותרו אחינו בפומבי על סגולתם הלאומית וכחשו במציאות לאומיות ישראלית, ומצד השני מאנו בכל דת היובית על פי השקפתם הפלוסופית, בצדק שאלו אותם שכניהם הנוצרים: על מה אתם מתגודדים ונבדלים ממנו? ואפילו אם לא שאלו אותם שכניהם כזה, הנה בינם לבין עצמם נתנו לפעמים דין וחשבון על מעשיהם והיה דבר החזיקם במעוז היהדות בעיניהם ענין מעורר תמהון. אלו נסו את כחם לפתור את השאלה באמת — ואם היו מעיזים פניהם להודות על האמת — כי אז היתה תשובתם קצרה ונאותה: אמנם חפצים אנו לפרוק מאתנו עול היהדות הלאומית, אבל אין אנו יכולים, כי נקשרים אנו אליה על פי רגש טבעי, ועוד לא הספיק הזמן, לבער אחרי הרגש הזה מלבנו. ואולם בהיות, כי שלא במתכוון הונו את עצמם, או כי במתכוון אמרו להונות את אחרים, לכן המציאו האמתלא של תעודת ישראל בעמים, אשר אין מן הצורך כעת, לדבר אודותיה.

במחנה הלאומיים, ואפילו במחנה המשכילים שאינם לאומיים קנאים, אלא שעמדו לכל הפחות על אמתת הדברים ואינם חפצים לא בהונאת עצמם ולא בהונאת אחרים, אין מקום לשאלה זו, וכבר נאמר ונשנה זה כמה פעמים, כי אין מן הצורך, להמציא טעם לרגשנו הלאומי וגם אין לנו לבקש על זה התנצלות ואמתלא. הרגש הלאומי הוא טבעי באדם, כרגש אהבת המשפחה. השאלה היא רק בחקר סבתה, כלומר: כשם שעמדו חכמי הפסיכולוגיה על השאלה, במה נוסדה אהבת אב לבניו, אהבת אח לאחיו, כן אפשר לפעמים לשאול: מה הוא יסוד הרגש הלאומי באדם? בנוגע להעמים האחרים היה מקום לטעות ולפתור את השאלה הזאת על פי השקפה שטחית ולומר: האהבה הלאומית היא אהבת האדם לארץ מולדתו. ואולם הסתכלות יותר עמוקה תורה לנו, כי זו לחוד וזו לחוד. הגרמני הנולד באמריקא יאהב את ארץ מולדתו בארץ החדשה, ועם כל זה יחוש בלבו רגש לאומי גרמני, כל זמן שלא ימחה בלבו על ידי החנוך.

איך שיהיה, הנה הרגש הלאומי שבישראל איננו מוטל בספק ביהודי שיחוש רגש כזה בלבו, ומצד השני אין שום מקום למציאות רגש כזה ליהודי, שכבר הספיק הזמן על פי מאורעות שונים, למחות את הרגש הלאומי מלבו. ולפיכך אמצא, כי כל הפלפול העצום, אשר המציאו סופרינו בימים האחרונים על דבר „הקולטורא העברית" מקצתו מביא לידי ניחוך. שהרי בעצם הוא אותו הפלפול הנושן על דבר „תעודת ישראל בעמים", אשר לעננו לו, ומקצתו הוא גם מסוכן, אם קצת הסופרים מגלים בו פנים שלא כהלכה ומכשילים את הרבים.

הסופרים טענו עלי בשתים: כי במאמרי יש ערבוביה מענין לענין, וכי כפ־תי במציאות קולטורא עברית, אשר מאומתת היא על פי עדים רבים מלספור.

ואולם באמת אין ערבוביה בדברי וגם לא כפרתי במציאות הקול־טורא העברית, דבר שבאה עליו עדות ההיסטוריה מכל צד. אבל טענתי נגד האנשים המכניסים אל מושג הקולטורא העברית ענינים שאינם שייכים לו, וגם אמרתי, כי עכשיו אין הלאומיות הישראלית תלויה בקולטורא עברית מיוחדת, אלא אפשר לנו, כי נהיה אנו בני ישראל משותפים בקולטורא הכללית האנושית עם יתר העמים הנאורים, ועם כל זה נחזיק בכל לבנו במעוז הקשר הלאומי היחידי (הפַּרְטִיקוּלָרִי). ואם יצלח לנו, להביא אות ומופת על אפשרות הדבר הזה, כבר נתאמת לנו גם היובו. שהרי כבר בררנו למדי, כי זה הוא ענין „הקרע הפנימי" שלב רבים מבני הדור החדש, כי בלבם הם יהודים לאומיים, אבל על פי חנוכם הם נקשרים אל הקולטורא הכללית. ולא זו בלבד, אלא אמרתי מפורש, כי אם יעמידו אותנו על הבחירה ויאמרו לנו: היהדות סותרת להאנושיות, אז בהכרח יבחרו רבים מבני הדור החי בזו הנזכרת אחרונה...

אבל באמת אין הצורך לברירה כזאת. אנכי אמרתי במאמרי, אשר העלה כל כך כעס וקצף, כי אין ספק שיש קולטורא עברית מיוחדת, והיינו, כי בעת שהיה עם ישראל במצב הבהרות וכחו המקורי לא היה עוד כהה, יצר קולטורא מצויינת במינה, לא על פי עצת סופרים או על פי התעוררות מחוץ, אלא על פי כח פנימי ומקורי, כדרך כל עם מצוין בכשרונו, לברוא קולטורא, וכאשר נראהו גם בעם יון. אין ספק לנו, כי לא כל מה שהוליד עם ישראל ברוחו הוא מקורי, כאשר כבר הוכיחו, כי גם עם יון לקח הרבה מקניניו הקולטוריים מן החוץ; ואולם עם כל זה נדבר על אודות הקולטורא העברית ועל אדות הקולטורא היונית.

שהרי לא *בחומר* תלוי הדבר, אלא *בצורה*. הצייר האמן לוקח כלי בד וצבעים שונים *ובורא* מהם ציור נפלא ונחמד למראה, המפסל יקה אבן שיש *ויברא* ממנו תמונה נשגבה, ואין העבודה הרוחנית נקראת על החומר, אלא על הצורה. אותן הידיעות אשר הצטיינו בהן היונים לקחו מן החוץ, אבל על פי כשרונם הנעלה היו לרכוש קולטורי. גם היהודים לקחו דעות רבות מן החוץ — וזה אין ספק לנו — אבל רק עם ישראל העשיר בהן את המין האנושי בכח כשרונו המיוחד.

ואולם בימינו אלה יש לנו רק קולטורא אנושית כללית, בהיות כי על ידי החבור והקשר שבין העמים — וגם אלה הם פרי הכשרון הקולטורי — נקבצו ונצברו כל הקנינים הקולטוריים של העמים השונים לציור קולטורי אחד. ברכוש הקולטורי השתתפו ביחוד שני עמים מצויינים: עם ישראל ועם יון. ואולם גם עמים אחרים נתנו את שלהם, וביחוד בימי הבינים גם הערביאים. ולפיכך אי אפשר לדבר כעת על קולטורא עברית אלא אם יהיה נושא ענינינו *היסטורי*, כלומר אם נחקור בדבר השתלשלות הסבות ואופן התהוות הקולטורא האנושית ונראה, כמה פעל ישראל, כדי להעשיר את המין האנושי בקנינים רוחניים חשובים. אבל אם יהיה מחקרנו אודות הסגולה הלאומית של ישראל אין מקום להקר קולטורא עברית, אלא אם נחפוץ לברוא באופן מלאכותי דבר שאין לו מקום במציאות.

אומרים, כי גם כעת יש לכל עם ועם קולטורא מיוחדת לו: קולטורא גרמנית, קולטורא אנגלית וכן בדרך זה עד לאין סוף. הוכוח בזה הוא רק ריב שפתים. מה שאני קורא קוים ושרטוטים של הקולטורא אתם קוראים קולטורא מיוחדת. ואמנם היינו יכולים לפטור את עצמנו בפשרה זו, ואולם ברור הדברים נחוץ לנו עד מאד מנקודת השקפה אחרת.

במאמרי הראשון טענתי נגד האנשים המכניסים את הדת לכלל המושג הקולטורי, יען חפצים בזה להעמים עלינו עול חדש. אם יאמרו, כי יש קולטורא עברית מיוחדת והדת בכלל הקולטורא הזאת, הנה כל המודה בקיום עם ישראל, או לכל הפחות כי חפץ הוא בקיומו, חייב לקבל על עצמו את מנהגי הדת בכל פרטיהם. ואם נסכים להנחה זו, עדיין אין לנו גבול וקצב למהות הדת, ובכלל קשה לאיש משכיל, לתת את נפשו לכפיה רוחנית ומוסרית כזאת. כבר אמרתי פעמים אחדות במקומות שונים, כי בכלל אין אני טוען כנגד הדת, אבל אי אפשר לי להסכים לשום נוסח קבוע, ובפרט אי אפשר להסכים לאותו הנוסח המקובל כעת בישראל. אם תעשו את הדת הישראלית לבסים הקולטורא העברית, עלינו להחל בעבודה חדשה: לצרף את הדת ולהעמידה על עיקרים הדשים מתאימים עם השקפת הדור החי. פוטר אני את עצמי מעבודה זו, משום שאין לנו ב"ד כופה על מנהגי הדת ואני בעל דת ישראלית לפי הבנתי והשקפתי, ומצד השני אין הרגש הלאומי תלוי ברגש הדתי כל עיקר. ולא זו בלבד, אלא אפשר לי להודות בתועלת הנעלה של הדת הישראלית בימים שעברו ולמצוא את היתרון הגדול — המוסרי — שבה, מבלי כי אשעבד את נפשי על כל מנהגיה. ורצוני היה במחאתי, כי לא יוסיפו להעמים עלינו מין חסידות וצביעות דתית בשם *הלאומיות*, מה שלא יכולנו לסבול בשם *הדת* בעצמה.

והכלל העולה מדברי אלה: אין מן הצורך, כי אודה בפומבי במציאות קולטורא עברית, דבר הנראה לכל אדם אף בלי חקירה עמוקה. בימים הראשונים, כאשר היה עם ישראל נפ־ד לעצמו ונמצא בו כח המוליד, יצר ברוחו מין קולטורא מיוחדת במינה. מהות הקולטורא הזאת אי אפשר לברר בקצרה וגם אין זה מנושא עניני. ואולם עלינו לדעת, כי בשעה שיצא עמנו מחוגו הצר והתערב בעמים, כלומר, כי נזדווג לעמים אחרים על פי התפתחות המאורעות, ובזמן שנתהוה שנוי נמרץ בחיים הרוחניים של המין האנושי, הכניס עמנו את רכושו הקולטורי לאוצר הקולטורא האנושית הכללית, וגם החל לעבוד שכם אחד עם יתר העמים לטובת השלמות האנושית, אלא שנפסקה פעולתו באמצע על ידי כח דוחה מחוץ, וזה לא היה לטובה לעמנו ולא לטובה להמין האנושי בכללו.

בראשית שנות המאה הי"ט שב עמנו להשתתף בעבודה הקולטורית בשני אופנים: חכמי ישראל השתדלו, לקרב את עמנו אל החיים הקולטוריים ולהוציאהו מתוך מסגר הגיטו הרוחני, ומצד השני שבו לעבוד, איש איש במקצוע שהוא רגיל בו, בעבודת הקולטורא הכללית. הדבר הזה היה טוב ומרוצה מכל צד, אלא שהטעות היתה רק מנקודה אחת, בחשבם, כי הקולטורא היא לאומית, ולכן אותם המשתתפים בעבודה זו חייבים לבטל את הלאומיות הישראלית, כדי שיהיו מוכשרים לה. הטעות הזאת ילדה את הטמיעה וההתבוללות, אשר אנו נלחמים בה. ואולם בשאון המלחמה התקנו אל הקצה השני: לברוא באופן מלאכותי קולטורא עברית *בהוה*, כדי לשמור את סגולתנו הלאומית. הדבר הזה, מלבד היותו מפסיד ומזיק, לא יצלח גם כן, כי סוף סוף אין *כעת* בכח שום אומה ולשון, תהיה היותר שלמה והיותר נאורה, ליחד לה מדור בפני עצמה, באופן שלא תצטרך בענינים רוחניים לעם אחר. וגם אין שמירת הרשמים הקולטוריים מתקופות הקודמות בכלל עבודה קולטורית חיה ופוריה.

יש פרטים שונים, אשר נתיחדו בהם ישראל, כאשר בכלל נראה, כי לכל אומה ואומה צורה קולטורית בפני עצמה. אבל כבר אמרתי אודות זה במאמרי הראשון, כי הקולטורא האנושית תקבל איזו קוים ושרטוטים שונים בכל עם ועם. ואולם כל העמים שותפים בה, וגם אין מן התועלת להפרידם בעבודה זו, אלא אדרבה, עלינו לקרב את הכחות הפועלים ולאחדם. החשבון בדבר, מה פעל עם ישראל בימים קדמונים לטובת השלמות האנושית, אינו יוצא מגדר החקירה המדעית; על חשבונות מימים שעברו לא נוכל ליסד *עתידות האומה*.

בכל הדברים העומדים על הפרק נשלה את נפשנו, אם נדבר על קולטורא עברית. אפשר לנו לפעול ולהשתתף בעבודת הקולטורא הכללית. אם למשל קרובים לנו הציורים והדעות של היהדות, מפני שחנכנו בה, הנה אפשר לציר יהודי להמציא לנו ציורים ופסלים, אשר ינשימו אותם הרגשות הידועים לנו; אפשר לחוקר עברי להמציא ציור ספרותי אמתי מן הפעולה המוסרית של עמנו באמצעות תורתו וספרותו. ואולם כל זה לא ימציא לנו קולטורא עברית מיוחדת, וגם אין מטרתנו בזה, לברוא לנו ניטו חדש ולקשט אותו בציורים ופסלים מקוריים מישראל; אלא כל מה שיוסיף עם ישראל לברוא יכנים לתוך האוצר הכללי המשותף למין האנושי. *אנו נשאב מן האוצר הכללי הזה, וכל מה שנרכוש לנו שייך לו*. אפשר לקצת עמים, להוציאנו מתוך החיים החברתיים והמדיניים, אבל בעולם הדעות והמחשבות אין גבול ואין חומה מקפת. אין אדם שליט ברוח לכלוא אותו בתוך מקום צר.

השתוף בפעולה הקולטורית של המין האנושי יוכל להיות מצדנו במדה מרובה מאד, אם ישכלל עמנו את כשרונו ואם יתפתח בכחותיו הרוחניים. השאלה היא רק: עד כמה ישוב עמנו על ידי התעוררות נמרצה לחיים חדשים, לפעולה מקורית. אודה בדברים ברורים, כי עד הנה לא ראיתי עוד סימני פעולה מקורית בעמנו. אנו רואים, כי בני ישראל הם לפעמים תלמידים טובים *ומהירים לשמוע*. תנועה

קולטורית או מוסרית כי תהיה בעולם, ממהרים בני עמנו לקבל התורה החדשה, ואפשר כי יפרשוה ויוסיפו מה עליה. אבל לברוא מרוחם תוכן חדש—זהו לא נראה ולא נשמע עוד. ואולם אפשר כי יתקדם עוד עמנו גם בזה, אם ישתמר לנפשו מלהסגר בחוג צר, באופן כי יפסק גידולו וצמיחתו באמצע. ורק על דבר עיקרי אחד עלי לרמז, את אשר הזכרתי כבר בפרק הקודם.

רואה אני בישראל ריקנות גדולה בענין היהדות בתור חזון לאומי. הלאומיות היא אמנם טבעית, אבל בהיותה חזון היסטורי צריכה היא לבסיס רוחני ומוסרי. לא הקולטורא הכללית—האנושיות—היא צרה להיהדות והותרת תחת קומה, אלא אפיסת הכחות הרוחניים שבה, ה ס ר ו ן תוכן ה י ו ב י. המשכילים שבנו מתיחסים אל היהדות רק באופן שלילי; הם אומרים, כזה וכזה לא יתכן לנו לפי השקפתנו והשנתנו בימינו אלה. ואולם מציאות ממשית לא תהיה על יסוד של שליליות. במקום לבקר ולהוכיח, מה א י ן היהדות, עלינו לבקש ולמצוא מה ה י א היהדות.

ואמנם אין מחובתי למצוא פתרון השאלה הזאת, אשר לפי דעתי תלוי בו קיום עמנו לעתיד, היינו קשר המשכילים אל האומה— כי כל אדם מבין יודה, כי באבדן הכחות המעולים אי אפשר לעמנו להתקיים — ואולם גם הנסיון בדבר הזה הוא ענין גדול. ואל זה היתה כוונתי במאמרי „חליפות ותמורות" בגליון הראשון של „הדור". בכלל אמרתי שם, כי לכל תקופה ותקופה יש תוכן מוסרי, ועלינו לבקש כעת את התוכן המוסרי המתאים לדורנו, מאחרי שהדעות הקדומות נפסלו כעת. רק באופן זה תפתר לנו השאלה: איך נשאר ביהדותנו, מבלי כי נראה את נפשנו מצר אחד ומבלי כי נתנכר אל האנושיות מצד השני? על ידי פתרון השאלה הזאת יתאחה הקרע שבלבנו, אם נדע לבנות על בסיס העבר עתידות עמנו. העיקר לנו ברור מהות היהדות מכל צד ואז נבוא לידי הכרה ברורה, כי אין נוסח קבוע בהיהדות, אלא בכל תקופה ותקופה תקבל את הצורה הנאותה לה. ורק בהיות כי עברו עלינו השנים הרבות בגלות ובקלקול ההתפתחות הטבעית נשארנו על עמדנו, וכבר עמם הרוח בנו, באופן כי לא נדע, איך נעמיד נוסח חדש בהיהדות. אל חקר השאלה הזאת עלינו לשים לבנו, עלינו לכוון את הרוחות המנשבות בעולם ולהתאים את מציאותם עם הרוחות האלה. עלינו לבקש אידיאל חדש לעמנו, מאחרי שנפסל הקודם, ואנו חשים רק ריקנות בלבנו. הריקנות הזאת ילדה את „הקרע הפנימי", אשר היה לשיחה בספרותנו.

על יסוד ההנחה הזאת חושב אני לשוב לחקירותי אשר נפסקו באמצע בסבת המחאות השונות, בתקותי כי הטוענים עלי יראו ויוכחו, כי אין ביני ובינם ולא כלום. הם טענו עלי בדבר שלא חלקתי אני עליהם ואמרו להוכיח מציאות ענין, שלא החלטתי מעולם שלילתו.

ד"ר ש. ב ר נ פ ל ד.

השקפה על דברי המדינות.

(מסע דילקאסי לפטרבורג. — דעת כה"ע על דבר הפגישה הזאת בין דילקאסי ולאמסדורף. — עניני חינא. — עניני הבלקן. — הדיפיציט באנגליה. — מסים חדשים. — מצב-הענינים בגרמניה. — ביסמרק מקטרג על בילאָוו. — הקונסטיטוציה החדשה בסרביה.)

מסע השר ד י ל ק א ס י מפאריז לפטרבורג עשה רושם בעולם הפוליטיקא, כה"ע מפלפלים ומתוכחים על דבר מטרת הנסיעה הזאת, ומה דבר מדיני אשר יצוק בפגישה בין דילקאסי ולאמסדורף. בצרפת הודיעו מכה"ע, כי הגיעה השעה לבירור דברים בין צרפת ורוסיה בכל הענינים העומדים כעת על הפ־ק: שאלת ברית המסחר, שאלת חינא, שאלת אפריקא, שאלת ארצות הבלקן—לא נעדר דבר. ואולם לעומתם שואלים מכה"ע בגרמניה: איזה פרט נתחדש בימים האחרונים בבית מדרשם של הדיפלומטים? הלא כל הדברים האלה עתיקים, וכבר מדובר על אודותם למדי, ומה יחדשו עכשיו שני השרים בפגישתם? ולא עוד, אלא הלא כמה שלוחים כעת לדיפלומטים, ואם רצונו של דילקאסי להביע דעתו ורצונו באיזה ענין, האם לדרך רחוקה כזו הוא צריך?

ובאמת לא יקבלו הענינים שום שנוי על ידי הפגישה הזאת. שאלת חינא סבוכה ומסובכת מאד וקשה למצוא פתרונים, מפני שהפתרון הזה מונח בטבע הנמנע, לאחד שני הפכים. רוצים הם לפייס את ממלכות אירופא על הקלקלה שהיתה בחינא בקיץ הקודם, אבל אינם חפצים לעשות רצון איזו ממלכה לבנות לה בית באסיה המזרחית, כדי שתשתקע שם. כועסים הם על ממשלת רוסיה, אשר החזיקה במנדשורייא ומאנה להשיב, אבל אי אפשר להם להתגרות מלחמה בה, למען הוציא ממנה את אשר לקחה בחרבה. מסכימים הם לממלכת גרמניה, כי יענישו קשה את הסינים וגם יגבו מהם דמי נזק וצער, אבל אי אפשר להם לבוא לידי הסכמה, כמה יעלו דמי הנזק. ומה תועיל פגישת דילקאסי ולמסדורף? יודעים אנו, כי שתי המדינות רוסיה וצרפת אוהבות זו את זו ומפרכסות זו את זו, ואולם כנגד זה יש קשר בין יתר המדינות, אנגליה וגרמניה נעשו קרובות בימים האחרונים ומחזיקות במעוז הברית בכל תוקף ועוז, למנוע בעד רוסיה וצרפת לעשות מה בחינא ואת פי יתר המדינות לא תשאלנה. ארצות הברית באמריקא ויפוניה נתקשרו גם כן מצדן נגד ממלכת גרמניה, אשר העמידה את דבריה על הדין, וגם נגד רוסיה אשר תסרב לפנות את מדינת מנדשורייא וכבר היא חושבת לתקוע חילה גם בקוריאה.

מפאריז הודיעו, כי גם שאלת הבלקן עתידה להפתר כעת על ידי הסכם בין צרפת ורוסיה. ואמנם עומדת כעת שאלת הבלקן על הפרק וצריכה היא לפתרון, ואולם אין זה תלוי רק ברצון שתי המדינות האלה, אלא ברצון כל ממלכות אירופא הגדולות. העם הולך וסוער במוקדוניה, ואלמלא יצאה ממשלת תוגרמה בתוקף חילה להשקיט את הסער ולכבות את הבערה, כי אז פרצה כבר המרידה במדינה זו, אחרי אשר זה כמה שנים הרבו שלוחי בולגריה להסית את בני עמם באדונם השולטן. ואולם השעה לא היתה ראויה לכך. ממשלות אירופא שקועות ברובן בעסק ביש של אסיה; אמנם ממשלות אוסטריה ואיטליה פטורות הן מעסק זה, אבל על פי שיטתן עומדות הן בדעתן, לבלי לעשות שום שנוי בעניני הבלקן, כי אי אפשר לכוון ולדעת תוצאות הדבר לימים יבואו, כאשר הורה הנסיון. ממשלת רוסיה, אשר בשכבר הימים היתה היא השאור שבעיסה בדבר הזה, הסכימה כבר אל ממשלת אוסטריה, לבלי לשנות עד מאומה בעניני הבלקן, ואמנה עשו ביניהן, כי רק בהסכם שתיהן תפתר השאלה הקשה הזאת, והאחת לא תעשה שום דבר בלי הסכמת רעותה. ונודע, כי לא זזה ממשלת רוסיה משיטתה זו כל אותם הימים, כלומר מראשית הקיץ שנת 1897 עד היום הזה. ובחורף החולף, כאשר החלו הבולגרים לשלוח ידם במוקדוניה ולהכין הכל למרידה, התעוררה ממשלת רוסיה לקרוא תגר בדבר ולהעיר בהבולגרים, כי מרה תהיה אחריתם, אם יתגרו ברעה. על פי התעוררות רוסיה קמה גם ממשלת תוגרמה ותקבוץ חיל גדול למוקדוניה והעידה

בבולגריה, כי תעשה בה שפטים, אם תוסיף להקניטה. ובכלל יודעים אנו, כי כל המבוכות בארצות תוגרמה יצאו בימים האחרונים רק מאנגליה, אשר מאוהבת תוגרמה נעשית לאויבתה הקשה. ואולם ידי אנגליה מלאות עבודה בחינא ובאפריקא, ובודאי מצדה לא תעשה דבר בארצות הבלקן.

„יוהן בול" קבל בימים האחרונים את „החשבון" של „הנצחונות הגדולים" באפריקא. בועד המדינה הציע שר האוצר את השבון ההוצאה וההכנסה לשנה החדשה — יתירה הראשונה על האחרונה בסכום העצום המשים מיליון ליטרא. כדי למלאות את החוליא הזאת הציעה הממשלה להעלות את המס ואת המכס. את המס כיצד? בראשונה היו משלמים שמונה פינם מכל ליטרא של ההכנסה, וזהו אחד אחוז משלשים ($3\frac{1}{3}\%$); כאשר פרצה המלחמה הוסיפו על זה וקצבו את המס שילינג לליטרא, וזהו אחד אחוז מעשרים (5%), עכשיו הציעו להוסיף על זה: שילינג ושני פינם לליטרא ($5\frac{2}{3}\%$). ועלינו לדעת, כי אמנם הכנסה קטנה פטורה ממס, אבל גם במדינת פרוסיה, אשר בה גובים מס ישר במדה מרובה (מפני שאין בה מס על צרכי אוכל נפש הנגבה בדרך בלתי ישרה) אין גובים אפילו מן ההכנסה היותר גדולה יותר מכפי אחד אחוז לעשרים וחמשה (4%). ואולם זולת זה הציעה הממשלה להעלות המכס על הסוקר הבא מחוץ ועל הפחמים המוצאים להוץ ועוד מיני מכס כזה. אם ינעמו לעם אנגליה הממתקים האלה?

נראה הדבר, כי באמת שנה השר בילאָוו את דעתו בענין מכס התבואות, שהרי הקרקעיים החלו לצעוק מרה. בימים האחרונים קם „הארי שבחבורה", הנסיך ביסמרק בן לאותו התקיף, ודרש בפומבי נגד הממשלה ומעשיה בימים האלה. לפי דעתו הולכת ממלכת גרמניה אחורנית מיום ליום, מעצלות הממשלה ומחסרון כשרונה. לפני ירחים אחדים נפגש ביסמרק בהשר בילאָוו בועד המדיני, ושם דבר עמו משפטים בצורה אירונית, דברי שבח הנשמעים כעין גנאי והשר בילאָוו הן זהו תקפו להשיב אמרים לכל הנדברים בו בטוב טעם — אם כי לא תמיד הם גם בדעת — ידע לכוון את תשובתו גם כן בצורה אירונית, והשומעים שחקו על זה שחוק גדול. עתה שנה ביסמרק את סגנון דבריו ובאופן פשוט העיר למוסר את אוזן הממשלה, כי נכשלה בכל מעשיה מ ב י ת ו מ ח ו ץ. ואמנם קטרג גם על הליכות הממשלה בחוץ, אבל כל עיקרו של הקטרוג הזה אינו אלא על דבר תחבולות הממשלה מבית. כבר ראו והכירו, כי אם תסכים הממשלה להעלות מכס התבואות יהיה זה רק בדבר מועט, לא כאשר דרשו הקרקעיים עד הנה.

ובסרביה שמחים והוגגים! קונסטיטוציה חדשה נתנה להם ביום י"ט אפריל בקול המון חוגג, והמלך נשבע שבועת אמונים, לבלי יפיר את החקים האלה ולא ימירם בלי הסכם הקהל, ורק לצדק ולמשפט ישור. נקוה, כי הפעם יקיים את הבטחתו.

בארצות המערב.

טז.

עבודת הצדקה הצבורית של אחינו שבמערב הולכת ומשתנית כעת, והיא במצב המעברה והחליפה. זהו חסרונה המובהק והבולט: היא פשטה את צורתה הקדומה ועדיין לא הספיקה לקבל צורה חדשה. אינה עוד הצדקה של „הרחמנות", של ה ר ג ש, כמו שהיתה נהוגה לפנים בישראל, אבל אינה גם הצדקה של ה ש כ ל החושב, כמו שהיא נהוגה בין העמים. עלינו להודות, כי החליפות שנעשו בעניני הצדקה לא היו פרי הסתכלות ומחשבה, אלא המאורעות השפיעו על אחינו וסתרו את אופן הצדקה הנהוג. בערים הגדולות, אשר שם יתקבצו כעת אוכלוסי בית ישראל בהמון גדול, אין עוד מקום לאותה הצדקה של הניטו; אין גם כעת המנדבים והנותנים של הימים הראשונים, כאשר תמו גם העניים על פי הנוסח הישן. החסרון מונח בטבע הענינים. יש לנו יהודים בלי יהדות, ואותם היהודים מיסדים מוסדי צדקה לא על פי השקפת היהדות — מפני שאינם יודעים אותה — ולא על פי ההשקפה הכללית, מפני שיהודים הם. הם ב נ י רחמנים, אבל אינם רחמנים; את הצדקה הקדומה בטלו, או כי בטלה זו מאליה, אבל קשה להם עוד לשחרר את עצמם מן החנוך הקדום, והרי הם נותנים בלי רחמנות ובלי חשבון כאחד.

על החסרון העצום בעבודת הצדקה הצבורית של אחינו שבמערב דברתי פעם אחת במ"ע לועזי בכוונה גלויה מצדי, כדי להקניט את העומדים בראש מוסדי הצדקה, שאין להם שום הבחנה ודעת בענינים האלה. אז נטפל עמי אחד מחשובי אחינו, הנודע ומפורסם בתור מתנגד קשה לסדרי הצדקה הישנה, להתוכח עמי בדבר הזה. חושב אני, כי דטו"מ משני הצדדים ראוים הם להיות נשמעים גם בקהל העברי.

הדובר בי אמר אלי: עבודת הצדקה הצבורית בישראל היא כעת אנכרוניסמוס. מניח אני לפרטים, לעשות בכספם מה שהם חפצים, ואולם מצד שלטון העדה ראוי היה, כי תהיה שיטה ברורה ומתאמת לרוח הזמן בעבודת הצדקה. מסכים אני לזה, כי תספיק העדה לענייה כל הנצרך להם ב ע נ י נ י ה ד ת, ולפיכך עליה לחלק מצות לימי הפסח לכל דכפין. כן אסכים לזה, כי תקים לה העדה בתי חנוך ליתומים, שהרי אם גם מוטל על שלטון העיר לדאוג ליתומי בני העיר, הנה חפצים אנו בחנוך דתי של בני העניים, ולפיכך עלינו לקבל על עצמנו להספיק להיתומים. אבל בכל כחי אתנגד לזה, כי תספיק העדה לענייה. כי ממ"נ, אם העניים האלה ראוים באמת לתמיכה, הלא מוטל החוב הזה על שלטון העיר, שהרי בימינו אין הצדקה רשות אלא חובה — ואם שלטון העיר ישיב פניהם, אות הוא, כי אין להם שום זכות לקבל צדקה, אלא שהם מטילים עצמם על הצבור כדרך אחינו מאז.

— אבל שלטון העיר יספיק לעניים רק בצמצום גדול? שאלתי את הדובר בי.

— שלטון העיר יספיק עד כמה שצריך הוא להספיק, ענני האיש. אנו ברחמינו המרובים מרבים עניים מחזרים על הפתחים בישראל. צדקתנו היא עון וחטאה. אדם פשוט הפושט יד לקבל צדקה אין להאכילו בני יונים, אלא נותנים לו לחם צר ודי לו בזה. עד מתי אתם מרפים ידי העובדים ברוב חמלתכם? הביטו וראו, איך הדבר נוהג אצלם. אדם שלקה באחד מאבריו יקבל משלטון העיר איזו תמיכה חדשית, אשר לא תספיק לו די מחיתו, אלא הוא מאמץ את כחו ועובד עד כמה שידו מגעת, כדי להחיות את נפשו. אצלנו כל מי שלא הצליח בעסקיו, אפילו שהוא אדם חזק ובריא בגופו, מתבייש בעבודה פחותה, והוא מוכן ומזומן להיות נזון מקופת הצדקה. על פי מדה זו חנכנו דור של שנוררים. הרחמים הם אכזריות גדולה, אכזריות כלפי הכלל וכלפי העניים בעצמם, כי הרגלנו אותם להיות נהנים מן הצדקה והתשנו את כחם.

— ולדעתך, הוספתי לשאול, יותר טוב לקפוץ את ידינו, כי כן אתה נותן את היתרון לכלי מן הנדיב?!

— לא, ידידי, ענה האיש הדובר בי, אין דעתי כן, אלא עלינו לפטור את עצמנו מצדקה בלתי ראויה ולקבל על עצמנו צדקה ראויה. הנה שמעתי מפיך פעמים אין מספר, כי הנך קובל על עשירינו ועל קהלותינו, כי מתרשלים הם בסיוע של הצרכים הרוחניים והכל אצלנו רק "קבצנות" ולא יותר. האם לא ראית, כי הא בהא תליא. יש אנשים בקרבנו, שהם נתבעים למעשה הצדקה ואינם נותנים. ואולם הנדיבים בינינו נתבעים ונתבעים בלי הרף, ולבסוף קשה כח הסבל. היום יבואו לבקש נדבה בעד אדם הגון בעל משפחה גדולה, למחר בעד בתולה עניה להכניסה לחופה, למחרתו בעד יתומים שנשארו בלי אב, ואנו נותנים ונותנים. וכשאתה בא אחר כן לתבוע בשביל איזה מוסד רוחני, שוב עיפה

נפשנו ואנו דוחים הדבר. לפי דעתי היה ראוי לנו לקפוץ את ידנו מכל צדקה בענינים חמריים. כבר אמרתי לך, כי על העדה לבטל כל מוסדי הצדקה ולהסתפק רק בענינים הכרחיים ביותר, כמו למשל בענין חנוך יתומים, על הפרט לבלי תת כלום לצרכים כאלה. לעומת זה עלינו להספיק במדה מרובה לענינים רוחניים, שהרי אין הקבוץ המדיני מצווה ועומד על זה, ורק על ידי נדבת העשירים יתקיימו. עני שאין לו לחם יפנה אל שלטון העיר, כי הוא מצווה על זה, ולתכלית זו אנו משלמים את המס הקצוב. ואולם עלינו העשירים לסייע לת״ח עני, למען יגמור למודיו, לבעל כשרון מרובה במלאכות היפות, למען ישתלם בכשרונו, ליסד בתי אוסף לחפצים עתיקים, ביבליותיקות וכדומה. — — —

איך שיהיה משפטנו אודות ההצעה הזאת, על כל פנים נמצא בה שיטה ברורה ומסויימת, ובה נוהגים העמים הנאורים. לעומת זה היו נוהגים בני עמנו ברחובו של הגיטו לתת בלי חשבון, ודוקא לצורך חיי שעה. גם בזה יש שיטה ברורה ומסויימת. כמה פעמים אירע, כי בעזרתנו לאיש בצרתו הזמנית, הצליח בידנו להחזיק בידו ולתמכו טרם יפול למשואות. צדקה זמנית היא על צד האמת ממשית במדה מרובה מזו של מוסדי הצדקה הנהוגים כעת. גמילת חסד לסוחר אשר מטה ידו חשובה לפעמים הרבה והרבה מנדבה עצומה למוסד של פומבי. האיש הנעזר על ידנו באמצעות תמיכה זמנית, אפשר לו להצליח בעסקיו אחר כן, והוא יסייע לאחרים. לצדקה כזאת אין בתועלתה שיעור. ואולם איך שיהיה, הנה לפנינו שתי שיטות, אשר אמנם מתנגדות הן זו לזו, אבל על פי תנאים ידועים שתיהן טובות ומרבות תועלת. אחינו בארצות המערב עזבו כבר את השיטה הקדומה, אבל לא בחרו בהחדשה.

נותנים הם לצדקה, אבל בלי שום תועלת. תמיכה זמנית בשעה שהעני צריך לה לא יקבל, התמיכה אינה מספקת ואינה נותנת להעני את הכח להתחזק, אבל היא מתשת את כחו ומפסידה את רגש המוסרי שבו. הוא משפיל את נפשו ודופק על פתחי גבאים שונים, ולבסוף יקבל איזה דבר מיעט, אשר לא יספיק לו לשום דבר, ורק ירגילהו בעניות וקבצנות וילמדהו לכתת את רגליו מחברה לחברה, לקבץ על יד פרוטה לפרוטה. כאמור, אי אפשר באופן אחר בעיר גדולה מפני הרמאים, ואולם אם אי אפשר לסדר את מעשה הצדקה, באופן כי תצא ממנה תועלת ממשית, הנה צדק מכירי באמרו, כי יותר טוב לבטלה כל עיקר, שהרי אין השכר היוצא ממנה שוה בהפסד המוסרי וגם החמרי. אדם היודע, שאין לו על מה לסמוך, יאמץ את כחו לעבודה ולא ישען על חברות הצדקה. ובאמת רבתה בין אחינו בשנים האחרונות העשירות המדומה והעניות האמתית. אין בשום אומה ולשון מצב אי טבעי כזה: בני אדם עניים, אשר יתראו אם לא כעשירים, הנה לכל הפחות כבינונים, בושים לפשוט ידם באיזו עבודה, אשר „אינה לפי כבודם״, והם נמקים בעניותם. אם יתמו העניים האי־טבעיים האלה, הנה אין ספק, כי יגדל בינינו ה„פרוליטריאט״, אבל בכמה פרטים תצמח מזה תועלת. בראשונה יתם השקר הסוציאלי בישראל; אל יתעו להאמין, כי נמצאה עשירות מרובה בינינו, בעוד כי באמת הדבר להפך. וגדולה מזו, כי להעניים בעצמם ייטב הדבר, אם לא יקריבו שארית כחם על ההידור החיצוני, כדי להסתיר עניותם. מתוך כת העניים שלהם יצלחו לפעמים בני כשרון לעלות בחברה הסוציאלית. ואולם בישראל הדבר להפך. יתר הפליטה יאכל ההידור החיצוני, החפץ לרמות את העינים ולרמות את השכנים. היהודי העני איננו אוכל לשובע נפשו, אבל מתהדר הוא בדירתו ובמלבושיו ובחנוך בניו, ולבסוף לא יעלה כלום בידו, אלא הוא מכשיל כחו ומפסיד את בריאותו ונוטל חייו מן העולם.

הערבוביא הנוהגת במעשה הצדקה בין אחינו שבמערב ילדה את הרמאות היחידה במינה, אשר מהותה ציירתי בפרק הקודם, כלומר כת של בני אדם נזונים מן הצדקה — אשר הם גובים בעד אחרים. יודעים רבים מעשירינו, כי הצדקה הצבורית אינה יוצאת ידי חובתה לפי מושגי היהדות, ולעומת זה יש בהם רחמנים או אנשים החפצים להודע בקהל בתור נדיבים, והם נכשלים בבני אדם שאינם מהוגנים, אשר עשו להם העסק לקבצנות. אני יודע ומכיר הנעשה בברלין, ואולם בכלל שוות כל הקהלות הגדולות לנגע זה. איני חפץ „להרעיש עולמות״ ולהכעים לב רבים, כי אלמלא זה הייתי יכול לרמז על אנשים נודעים לשם במחנה ישראל, אשר מעלו בכסף צדקה ועשו עושר בזה.

ואמנם יכולים אנו לעמוד על הקלקלה שבדבר, אבל למצוא עצה ותחבולה, איך לתקן את המעות קשה מאד. כל זמן שלא יהיו בני ישראל ככל הגויים, וצדקתם תהא נהוגה על פי השיטה השכלית של מכירי, אשר תמציתה הבאתי למעלה. כל זמן שתהיה רחמנות נוהגת ימצאו גם בני אדם, אשר יעשוה קרדום לחתור בה. רמאות כזו נמצאה גם ברו״פ, כידוע לכל איש, אלא שאין בה אותו הסדר של אחותה בארצות המערב, מפני שבכלל אין סדרים לעבודה הכללית והצבורית של אחינו ברו״פ. בברלין אדם עושה את הקבצנית לעסק גדול, מיסד לו לשכה ומעמיד בה סופרים ומדפים כרוזים ומפרסם רשימות של נדבות־וגובה לעצמו תרומה ומעשר. ובגליציה ראיתי אנשים הולכים מבית לבית לאסף נדבות בעד אלמנה עניה או סוחר הגון שירד מנכסיו, הם גובים איזו עשרות שקלים ולוקחים להם החצי. מה שנמצא במדינה זו נמצא גם באחרת, ומכל זה אנו למדים, כי מעשה הצדקה בישראל, אשר מקורה החנוך הדתי על פי תורת היהדות, נתקלקלה באורך הגלות כמו שנתקלקלו בינינו כל המעשים הצבוריים, והרי אנו צריכים לסדר חדש ולאופן חדש. ש. ב״ד.

ברוסיה.

(על המורים ועל ההורים. ב׳).

בפרק הקודם שמנו עין בסקירה כללית על המורים למחלקותיהם. עתה נסורה נא ונתבוננה מעט אל ההורים, אל מפרנסיהם של מורי השעות.

ההורים המוסרים את „החנוך העברי״ של בניהם בידי מורי השעות, נחלקים גם הם למחלקות ולסוגים שונים, לפי מדרגות השכלתם העברית והשכלתם הכללית, וגם לפי מצבם החמרי והחברתי. ואולם הצד השוה שבכלם: אין הם יודעים מה הם חפצים. הדבר נשמע כפרדוכס, ובכל זאת הוא אמת לאמתו, אמת נסיונית. כי ההוראה העברית לשעות היא חזיון חדש לפי הערך, ועוד לא הסכינו בה ההורים למדי, ולכן אין הם יודעים איזו דמות יערכו לה ואיזו תביעות ידרשו ממנה. כל האבות שבזמן הזה קבלו את חנוכם העברי ב„חדרים״ מפי מלמדים „עתיקים״ ולפי השיטה העתיקה; יש בהם שהצליחו בלמודם (מפני שעסקו בו זמן רב מאד), ויהיו למשכילים עברים, ויש בהם שלא עשו חיל בלמודם (מפני שלא הקדישו לו זמן רב כל כך, כדרוש לפי השיטה העתיקה) ויהיו ל„בעלי בתים בינונים״ או גם להדיוטים. אך כאלה כן אלה אינם יכולים להפקיע את עצמם ממשפטם הקדום, כי מורה השעות והמלמד היינו הך. ולפיכך הם דורשים מן ה„מורה״ כל מה שהיה אפשר ומותר לדרוש מן ה„מלמד״; ולא ישימו אל לב כי אינה דומה הוראת שעה ביום להוראת עשר או שתים עשרה שעות ביום, וכי אינו דומה נער הלומד כל יומו רק למודים עבריים לנער אשר למודיו העברים בטלים בששים לשונות והכמות אחרות.

ההורים ההדיוטים, או אפילו ה„בינונים״, אינם יכולים לדעת מה לדרוש מאת המורה, לכן הם דורשים ממנו דברים שאינם נכנסים כלל בחוג פעולתו, דברים המביאים את המורה הנבון לידי גיהוך. ההורים הללו יודעים בדרך כלל שיש רק שני „ספרי למוד״ להוראת הקטנים: ה„סדור״ וה„חומש״, והם דורשים בחזקה מאת המורה שיעשה את בניהם לבקיאים מצוינים בשני הספרים האלה. המורה מן המהלך הישן מקבל עליו את העבודה הזאת, המתאימה גם לנטית רוחו הוא, והוא קובע את שני הספרים האלה לראשית למודים ולאחרית למודים — ופעולת דרך הלמוד הזה הלא ראינו בפרק הקודם. ואולם המורה מן

המהלך החדש מתאמץ להוכיח ל„בעל הבית", כי בהוראת ישעה עלינו ללכת מן הקל אל הכבד ולהתחיל באיזו „מיתודה" קלה המודיעה לתלמיד לאט לאט את דרכי הלשון העברית, כמו שמתחילים ללמוד כל לשון. ועלינו להודות, כי דוקא ההורים ההדיוטים נוחים עפ"י רוב להתפתות לדברי המורה הנכון והם מניחים לו לעשות כרצונו מבלי העמים עליו את דעתם הם.

ואולם ההורים המשכילים אינם יודעים באמת מה הם חפצים. הם דורשים מן המורה האמלל שיעשה את בניהם למשכילים עברים בשנים האחדות שהוא מטיף לקהו להם שעה ליום. זוהי גזרה שאין שום מורה לשעות יכול לעמוד בה! האב המשכיל הלוקח לבנו מורה שעות ללמודי־חול, הרי הוא יודע מה לדרוש ממנו; תביעותיו מסוימות ומוגבלות בדיוק מצומצם. הוא אומר אל מורה החול: „אני חפץ להכניס את בני למחלקה פלונית של בית ספר פלוני, והרי הפרוגרמא לפניך, הורה אפוא לבני את הלמודים הדרושים לצורך זה ולפי הפרוגרמא ולפי הספרים האמורים בה". אבל עם המורה העברי לא יוכל לדבר כן; כי תכלית הלמודים העברים איננה ברורה ומסוימת ומוגבלת, לא בעיני האב ולא בעיני המורה, ופרוגרמא אין. הרי הוא אומר אל המורה: „אני חפץ שידע בני את הלשון העברית על בוריה, למען יבין את כל אשר יקרא בה ולמען יוכל לכתוב בה כהוגן". הדברים האלה לכאורה ברורים ומדויקים, ובכל זאת אינם אומרים כלום. כי הלא הדברים אמורים בילד המתחיל ללמוד אלף־בית — והאב המשכיל רוצה שתיכף בשנה הראשונה, או למצער בשנה השנית ללמודו, יבין בנו את כל אשר יקרא בשפ"ע וגם יוכל לכתוב בה כהוגן. כי האב המשכיל זוכר שהוא בעצמו כשהיה כבן עשר שנים היה בקי כבר בתנ"ך וקרא כבר „מסתרי פאריז" וגם כתב כבר מליצות נפלאות. ובנו, אשר בשנה השנית ללמודו הוא ג"כ כבן עשר (כי בין השנה השביעית לשמינית החל ללמוד א"ב, כנהוג בערים הגדולות) איננו יודע עוד „מאומה". אמת הדבר, כי הוא, האב, נכנס ל„חדר" בהיותו כבן חמש, ובמשך חמש השנים (עד שהיה לבן עשר) למד כשתים עשרה שעות ביום רק למודים עברים, תחת אשר בנו לומד עברית רק זה כשתי שנים, שעה ביום, וכל יתר זמנו מוקדש ללמודי חול; אמת הדבר, כי בקיאותו בתנ"ך היתה בקיאות מיכנית, בלי שום ידיעה נכונה בתורת הלשון, תחת אשר בנו הספיק בשתי השנים ובהוראת שעה ליום, לרכוש לו ידיעה נכונה בתורת הלשון ובדרכי הלשון, ואיננו חסר אלא מלים הנקנות רק בקריאה מרובה; אמת הדבר כי המליצות הנפלאות אשר כתב בשעתו היו לקוחות וגנובות מן הספרים אשר הרבה לקרוא, מבלי שהיה להן כל נגיעה לענין אשר חפץ להביע בכתב ומבלי שהיה להן כל קשר הגיוני וסגנוני, תחת אשר בנו הספיק בזמן הקצר הזה ובלמוד קטוע כזה לסגל לו סגנון בהיר ומדויק, ולכתוב כל דבר שאיננו מרום מבינתו ומכפי שנותיו בסגנון הגיוני ובלי שום שגיאות לחקות הלשון.

אל כל האמתיות האלה לא יאבה האב המשכיל לשים לב. הוא באחת, כי בימיו היו ילדים בני עשר „בעלי לשון" ו„למדנים", והילדים דהאידנא הם בורים גמורים. ובאפו העז ישפוך את כל מררתו על ספרי הלמוד החדשים, על המיתודות והכריסטומטיות העלובות. „ראה נא", יאמר אל המורה העברי, „מה בין ספרי הלמוד העברים ובין ספרי הלמוד הנכרים. הנה בני החל בעת אחת ללמוד את הלמודים העברים ואת למודי החול. במשך שתי השנים למד את שפת המדינה על בוריה, הוא מבין כל מה שהוא קורא בה וגם הוא כותב בה מכתבים יפים, ומלבד זאת למד את חכמת החשבון וגם מעט גיאוגרפיה, עד שהוא מוכשר להכנס למחלקה השניה של בה"ס הריאלי, וכל זאת למד ג"כ ממורה לשעות. ומה היא התורה אשר למדתו אתה בשתי השנים? הלא כמוה כאין! ומדוע? יען כי ספרי הלמוד שלכם לא יצלחו לכל."

אמנם המורה הנבון יענה את האב המשכיל כאולתו: „אין הנדון דומה לראיה. שפת המדינה הלא היא שפת הדבור של בנך מראשית ילדותו. עוד בטרם החל ללמדה ולקרוא בה כבר ידע אותה למעשה. ולא היה למורה כי אם ללמדו את צורת האותיות בדפוס ובכתב, ולשנן לו את השמות של אותן חקות הדקדוק שהיו ידועות לו מכבר למעשה מתוך דבורו. ותכף משידע את צורת האותיות לא פסק פומיה מגירסא, יום ולילה הוא קורא בה באות נפש, כי הלא היא לשונו המדוברת בפיו, וגם אתה ואשתך וכל בני ביתך מדברים אתו רק בלשון הזאת. ואיזו רבותא היא אם הוא מבין היטב לקרא ולכתוב בשפת אמו! גם חכמת החשבון וידיעת הגיאוגרפיה הלא למד בלשון המדוברת בפיו— ולא שעה ביום למד אותן, כי אם שעות רבות ביום: כי אחרי לכת המורה ממנו יושב בנך להכין את שעוריו וכל בני הבית עוזרים לו במלאכתו, אשר באמת איננה קשה ביותר. היש אפוא דמיון בין כל למודיו אלה ובין התורה אשר הוריתיו אני? אני החלותי ללמדו לשון זרה, לשון החדשה לו לגמרי, ובלמוד הזר והחדש הזה עסק רק שעה אחת ביום, כי אחרי לכתי ממנו לא שמע עוד צלצול מלה עברית, וגם איש לא התבונן ההכין את שעוריו כהוגן אם לא. ואתה חפץ כי בזמן מועט כזה ידע את הלשון העברית באותה מדה שהוא יודע את שפת המדינה, שהיא הלשון המדוברת בפיו מיום החלו קרוא אבי ואמי! דינו כי בשתי השנים, ר"ל בחמש מאות שעות למוד בערך, למד את כל תורת הלשון ולא תחסרנה לו בלתי אם מלים. ואם חפץ אתה, אדוני, שידע בנך את כל המלים החסרות לו לע"ע, ושלא ישכח את המלים שכבר למד, השגיח נא עליו שירבה לקרוא עברית יותר משהוא קורא בשפת המדינה. כי שפת המדינה לא תשכח מפיו, אחרי שהיא לשונו המדוברת, תחת אשר את המלים העבריות ישכח בודאי אם לא ירבה לקרוא עברית, כי איננו מדבר בלשון הזאת."

ככה יענה המורה הנבון. והוא בעצמו יודע כי האב לא ישגיח כלל על בנו שירבה לקרוא עברית יותר משפת המדינה. ולא עוד אלא שהבן לא יקרא כלל עברית, אלא בשעת הלמוד. ובכ"ז לא יעלה על לב האב להאשים את עצמו במעוט „פעולת" בנו — כי אם יוסף להתקצף ולקלל ולחרף את „ספרי הלמוד", או יחליף את המורים הדשים לחדשים.

כל הדברים האלה אינם מנעימים ביותר את גורל המורה העברי ואינם מקילים לו את עבודתו ואת „פעולתו". ובכ"ז לו למדו ילדי הכרכים למצער שבע או שמונה שנים רצופות מפי המורה, ולו גם רק שעה ליום, אזי הצליחו המורים הנבונים לעשותם ל„משכילים עברים" כרצון ההורים. בשבע או שמונה שנים אפשר לפעול הרבה מאד בהוראה מסודרת ונבונה, אפשר ללמד לא רק את תורת הלשון גרידא (שבאמת איננו למוד קשה כל כך לנער נאור היודע מה הוא דקדוק ומה הוא סגנון) כי אם גם את כל התנ"ך (הנלמד על נקלה בדעת התלמיד את הלשון וחקותיה) ואת המשנה, וגם אפשר לתת לתלמיד מושג כל שהוא מן התלמוד, ככל הנצרך לו לקריאתו בספרותנו העתיקה והחדשה. אבל זאת רעה רבה, כי מכיון שנכנס הבן למז"ט בבית ספר כללי, אין אביו מלמדו עוד תורה. או יש אשר יפסיק הבן את הלמודים העברים למשך שנים אחדות, כשהוא נכנס למחלקות ה„המורות" והמעסיקות אותו ביותר, וכאשר תקל עבודתו במחלקות העליונות, אז

ישוב לקחת תורה מפי מורהו העברי - מה שכמובן לא תועיל לו עוד כלל, כי כבר שכח כל מה שלמד בילדותו, וגם לבו איננו הולך עוד אחרי הלמודים העברים, אחרי הפסקה ארוכה כזו.

ואמנם יש הורים משכילים המחזיקים מורה עברי לבניהם אפילו עשר שנים רצופות — ובכ״ז פעולתם מאַפע. ולא באשמת המורים, כי אם באשמת ההורים בעצמם. כי לא השכילו ההורים להראות לבניהם בהוש כי הלמודים העברים נחוצים ונכבדים בעיניהם לא פחות מן הלמודים הכלליים. ובדבר הזה חוטאים כמעט כל ההורים בערים הגדולות. ומכיון שהבנים רואים, שהלמודים העברים אינם נחשבים ביותר גם בעיני אבותיהם בעצמם, הם מזלזלים בהם ומתרשלים בהם, וכל עמל המורה יעלה בתהו. לא די מה שההורים משגיחים על בניהם שיכינו את שעוריהם העברים; הן גם על שעוריהם בשפה הלטינית הם משגיחים מאד, והבנים עושים את שעוריהם, ובכ״ז בצאתם מן הגימנזיום לא יזכרו את הלשון הלטינית ולא יעלוה על לב, אף כי למדו אותה במשך שמונה שנים רצופות. ומדוע? יען כי לא מאהבה למדוה, כי אם מיראה, מפני שנזרה היא ללמוד לטינית; וגם נוכחו שאבותיהם בעצמם חושבים את הלמוד הזה כ„גזרה״, כי מעולם לא שמעו שידברו אבותיהם בחבה יתירה על אדות הלשון הלטינית. — והוא הדין גם בלמודים העברים. לא די במה שיגזרו ההורים על בניהם ללמוד אותם. הבנים המקשיבים יקבלו עליהם את הגזרה וילמדו — אבל הלמודים לא יכנסו אל לבם, ממש כלמודים הלטינים.

אם חפצים ההורים באמת ובתמים שיעשו בניהם חיל בלמודים העברים, אזי מוטל עליהם להתאמץ לחבב עליהם ולהוקיר בעיניהם את הלמודים האלה מיום החלם ללמוד וכל ימי למודיהם. ההורים המשכילים מחויבים להתעסק עם בניהם בענינים הנוגעים ללמודים העברים, לקרא אתם את ספריהם העברים, לדבר אתם עברית, לספר להם ענינים עברים, ובכלל להראותם בהוש כי הלמודים האלה יקרים ואהובים להם מאד; אז יכירו וידעו הבנים כי הלמודים העברים אינם „גזרה״, אינם רק למוד שפה מתה שאין נצרכים לה בחיים, כשפה הלטינית. — כי אם הם למודים לאומיים שאי אפשר לשום עברי להתקיים בלעדיהם. אז יוכל המורה העברי לפעול הרבה מאד בשבע או שמונה שנות הוראתו.

גם ההורים ההדיוטים שאינם יכולים להתעסק בעצמם עם בניהם בדרך הנ״ל, יכולים בכ״ז לחבב עליהם את הלמודים העברים בדרכים שונים — וביחוד בהראותם אותות כבוד וחבה למורה העברי. זהו תנאי עקרי! (ואולם בלחישא אגלה לכם, כי נוכחתי מן הנסיון, שהבנים של משכילים עברים עושים חיל בלמודים העברים הרבה יותר מבני הדיוטים, אף שכשרונות הבנים שוים. וטעם הדבר פשוט: הילד הרואה שאביו קורא בספר עברי או במכ״ע עברי, יתחבבו עליו הלמודים העברים בלי משים, גם אם אביו איננו שם לב כלל ללמודיו. אבל הילד שאיננו רואה את אביו מעולם קורא בספר עברי, תתקרר אהבתו עד מהרה ללמודים העברים, גם אם אביו שואל אותו ללמודיו בכל יום. ודבר זה אין מגלים להדיוטות.)

עד כה דברתי על דבר „תקון ההורים״. אבל לא אכחד כי גם המורים צריכים תקון. המורה צריך לדעת כי מורה הוא ולא תלמיד, ואם הוא לומד את שעורו יחד עם תלמידו מתוך ספר הלמוד (כדבר אשר יקרה בעוה״ר למורי השעות בערים הגדולות), לא יראה תלמידו ברכה בהוראתו עד עולם. ובכלל ידע נא המורה כי גם לילדים מתחילים דרוש מורה היודע את הלשון על בוריה. וגם זאת ידעו נא מורינו כי עליהם לדעת הרבה יותר ממה שכתוב ב„ספר הלמוד״; כי ספר הלמוד בא רק להקל למורה את עבודתו, אבל לא למלא את מקומו כליל...

אכן זאת רעה רבה, כי נתפשטה השמועה בערים הקטנות, שילדי הכרכים לומדים עברית רק שנית מספר, ורק משום „מדָה״ בעלמא; ולכן חושב כל אברך וכל הולך בטל שבערים הקטנות, כי גם הוא מוכשר להיות למורה לילדים כאלה, — ולכן ינהרו אל הערים הגדולות יום יום „מורים״ ממין גרוע אשר לא יאֻמן כי יסופר. וה„מורים״ האלה הבאים כשטף מים רבים ביחוד אל הקהלות שאינן מפורסמות בתורתן וב„מבינותן״, עושים שתים רעות: הם מזיקים לתלמידיהם והם מקלקלים את פרנסת ההוראה. כי המורים הגרועים הללו יודעים כי ב„טיב סחורתם״ לא יוכלו להתחרות עם בני אומנותם הטובים מהם, לכן הם מתאמצים לדחוק את רגליהם בזלזול המקח. הם מרגילים את בעלי הבתים בשכר זול, והרגל נעשה טבע: כי גם אחרי שנוכחו בעה״ב כי אסיא דמגן מגן שויא, לא יתנם עוד לבם לשלם שכר טוב גם למורה טוב.

אינני מחליט, כי כל המורים הגרועים הללו שרלטנים הם. ח״ו! רובם אנשים תמימים הם, החושבים באמת ובתמים כי לצרכי „החנוך העברי״ של בני הכרכים תשפוק גם „למדנותם״ הם. ואף גם זאת כי באמת אין לנו כל תחבולה נכונה לעשות תעלה ל„זרם החדש״ הזה המציף את הערים הגדולות בראשית כל „זמן״. לו שמעו האנשים הטובים האלה לקולנו, אזי אמרנו להם: הכבדו ושבו בעריכם הקטנות. היו שם לחייטים, לסנדלרים, לרבנים מטעה״מ, לבעלי עגלות, לסופרים זרגונים, לכותבי „פרושניות״, לראשי אגודות ציוניות—וכדומה, רק אל נא תשלחו ידכם אל הוראת נערי ישראל בערים הגדולות. אבל הן לא ישמעו לקולנו — כי באמת אין הם באים אל הערים הגדולות, מפני שהם רוצים להיניק, כי אם מפני שהם רוצים לינוק, פשוט למצוא לחם, והקבה הרעבה לא תשמע לשום אזהרה והתראה.

אולי נוכל לעצור מעט בעד האימיגרציה המשחיתה הזאת ע״י יסוד „ועד מבקר״. בכל עיר גדולה יש מספר ידוע של עברים משכילים, של בעלי בתים המוכשרים לתהות על קנקנו של מורה עברי. יוסד נא בכל עיר גדולה מין „ועד״ של „מבינים״, אשר יבחנו ויבדקו את כל מורה חדש, והיה המורה אשר אין לו „התרת הוראה״ מלפני הועד הזה, וידעו כל בעה״ב כי לא יצלח למלאכתו ולא ימסרו את בניהם בידו גם אם יוזיל את משכרתו עד הדיוטא התחתונה. מעין הדבר הזה עשה רב העדה ברוסטוב (על נהר דן) למלמדים — ומדוע לא יעשו המשכילים העברים כזאת (גם בלי עזרת הרב, כי לא כל רבני העדות מוכשרים לבקר מורים, כרב הרוסטובי) למורי השעות, אשר בידיהם מסור החנוך העברי של רוב ילדי הכרכים?

כמדומה לי כי הדבר הזה איננו קשה להוציאו אל הפועל. וגם אם קשה הדבר, כדאי הוא החנוך העברי לטרוח בשבילו מעט.

Λ.

במכתבי העתים.

„אחד העם״ כלה את דבריו על בתי הספר ביפו (בחוברת השלישית של „השלה״ לש״ז). לא דברים בעלמא, לא סברות עיוניות, מסר לנו, כי אם דברים כהויתם, מה שראה בעיניו ומה שבָּחַן ובָדַק במקום המעשה. הרבה חלומות, הרבה תקוות, הרבה מגדלים פורחים

באויר נפיץ בדבריו הנוספים על הנסיון, על מראה עינים, ואשר באמת היו ידועים מכבר לכל מי שלא שאב את ידיעותיו מתוך ה„מכתבים" הידועים שבמכה"ע הידועים. אבל הריסות חלומות השוא לא תזיק, כי אם תועיל. סתירה זו בנין היא. „אחד העם" גזר כליה על בתי הספר ביפו דהאידנא, מפני שלפי מצבם החמרי והרוחני אינם נותנים ואינם יכולים לתת מה שאנחנו רשאים לדרוש מהם, אבל דוקא בגלל זה אנחנו מחויבים להשתדל שלא ישארו בה"ס ביפו במצבם המקולקל דהאידנא. יתקון הבתים האלה והכשרתם לתעודתם האמתית אינו קשה כלל כקריעת ים סוף ואף לא כקריעת לב הקרח של בעלי יק"א. מורים טובים, השגחה מעולה, סדר נכון — כל אלה הם דברים הנקנים בכסף, ולאו דוקא בכסף של אחינו המערביים אדירי ההון ואבירי הלב. הסכום איננו עצום כל כך — ואטו כל חו"ץ ברוסיה אביונים הם?

ואולם במקום הזה אינני כותב „מאמרים". עצות והצעות אתן בענלא ובזמן קרוב במקום אחר. ובמקום הזה עלי לעשות כאשר תעשינה הדבורים: למוץ את העסים מפרחי המאמרים של סופרים אחרים ולעשות מהם יערת דבש עם עוקץ מעט, כנהוג. ובכן הנני לבור מתוך מאמרו הגדול של „אחד העם" את הדברים הנכבדים בעיני ביותר.

הנה הסופר הנבון והנאמן הזה נוגע בדבר החשוב מאד מאד בעיני, ובודאי גם בעיני כל קוראי — זה דבר תחית שפ"ע בפי אחינו במושבות שבאה"ק. ו„אחד העם" איננו נוגע בבת עיננו זו נגיעה קלה, כי אם הוא מכה בקרדום על ראשנו ולא ישנה לנו.

הלא כה דבריו („השלח" חוברת ג'), אשר כפטיש יפוצצו את דמיונותינו הנעימים:

„שקר הידיעות הממלאות כה"ע שלנו, ע"ד תחית לשון עברית במושבות. אין אף מושבה אחת שאפשר יהיה לאמר עליה, כי שם העברית היא השפה הרגילה על לשון הגדולים ובה ידברו הילדים מראשית הולדם. רק בבתי המורים לבדם נראה החזיון הזה בכל מלואו, לפי שהם פונים לביתם יותר, ותחית השפה היא כל חיי רוחם, ועם זה גם נשותיהם על הרוב מדברות עברית ועוזרות לבעליהן בחנוך בניהם בדרך זה. ואולם האכרים, אף אלו שיודעים לשון עברית ושואפים לתחיתה, הרי כל היום טרודים הם בעבודתם בשדה, ובבית נשארים הילדים עם האם המדברת אתם בלשון אחרת. ולכן לא יפלא, כי בכל המושבות עדיין ה„זרגון" שולט בכל תקפו, ובכל אשר הטיתי אזן לשיחת הילדים בבתים וברחובות, שמעתי על הרוב רק צלצול הלשון הזאת, כבאחת מערי התחום, וכל עמל המורים להכחידו ולטעת תחתיו את העברית — לא ישא פרי כמעט מחוץ לכתלי בית הספר, בהיות לשון האם נצבת לשטן לזה".

למקרא דברי האמת המרה הזאת יתעלפו בודאי קוראים הוזים ובעלי דמיון, אני לא התעלפתי; כי את כל הדברים האלה ידעתי גם לפני קראי אותם ב„השלח" שחור ע"ג לבן. ידעתי כי בית הספר לא יוכל להיות לעולם לבית חרשת של הדבור העברי. ההורים מלמדים את בניהם לדבר בלשונם הם, אבל מעולם לא שמענו כי הילדים ילמדו את אבותיהם לדבר בלשון שהביאו אתם מבית הספר. לכן ידעתי כי כל זמן שהילדים יושבים לפני רבם בבה"ס, ידברו עברית מאונס, אך בשובם לבית הוריהם ישובו לזרנונם, ובהשלימם חק למודם בבה"ס, ימוש מפיהם הדבור העברי לגמרי, מאין להם מקום להשתמש בו, אחרי אשר הגדולים אינם נזקקים ללשון זו.

כל זאת ידעתי, ובכ"ז לא שערתי כי הדבר הזה נוהג גם בבתי האכרים „היודעים לשון עברית והשואפים לתחיתה"! אמר אמרתי כי לכהפ"ח האכרים „העברים" (היודעים עברית) ירגילו לאט לאט את נשותיהם, וממילא גם את ילדיהם, בדבור העברי בבית, ולא יסתפקו ב„רפואה הקרה", בדבור העברי של ילדיהם בבה"ס. והנה גם תקותי זו, אשר לכאורה לא היתה נפרזה יותר מדי, נכזבה גם היא.

„אחד העם" בא לידי הכרה (אשר אליה באו סופרים רבים זה כבר), כי למען השיג מטרתנו, זו תחית לשוננו ותחית הרוח העברי, צריכים אנחנו „לתת היתרון בכל לחנוך הבנות". כי הבנות, אשר תהיינה לנשים ולאמות, הן הן באמת „בעלות הבית", והן רק הן תוכלנה להשליט את הרוח העברי ואת הלשון העברית בביתן. עסקי האב מוציאים אותו מחוץ לביתו ואינם מניחים לו להתעסק הרבה עם הילדים, אבל האם כל עסקיה בביתה פנימה, וילדיה תלוים תמיד בסנורה ובמוצא שפתיה, והלשון אשר תדבר היא עמהם לא תמוש מפיהם עד עולם, כי על כן „לשון האם" היא! כל הוראיות הפשוטות האלה, הידועות לכל אומה ולשון, עודן מפוקפקות, כנראה, לנו היהודים, עד כי גם סופר כ„אחד העם" מודה:

„ככל שאר מחבבי הבתים (בתי הספר ביפו לנערים ולנערות) היה גם בעיני תמיד ביה"ס לבנים העיקר, ובה"ס לבנות רק כטפל לו. אבל כשבאתי עתה לא"י והכרתי את המצב לאמתו, הוכרחתי לשנות השקפתי על זה מן הקצה אל הקצה ולתת היתרון בכל לחנוך הבנות. בשבתי ביפו נתברר לי יתרון חנוך הבנות מצד אפשרותו, כי בעוד שחנוך הבנים בערים פוגש במעצורים שאין ביכלתנו להסירם, אין מעצור לפנינו לחנך שם את הבנות ברוחנו; ובעברי במושבות הכרתי גם את היתרון אשר לחנוך הבנות מצד תועלתו, בתור אמצעי להשגת מטרתנו".

ועד כמה מסוגלות ונחות הבנות, עוד יותר מהבנים, לקלוט את הרוח העברי ואת הלשון העברית — בזאת נוכח „אחד העם" למראה עיניו:

„ואולם בדבר אחד עולות התלמידות כאן (ביפו) על תלמידי בה"ס לבנים. למרות מעוט ידיעתן בתורת הלשון, למרות היותן נכשלות בשגיאות גסות, בדבורן ובכתיבתן, יותר מן התלמידים (יען כי הבר המורים בבה"ס לבנות גרוע הוא בכללו מזה של בה"ס לבנים), — הנה ניכר פה בכ"ז, הרבה יותר, מבבה"ס לבנים, כי היתה העברית ללשונן העצמית של התלמידות, שבה הן חושבות מחשבותיהן, והיא הבסיס לעולמן הרוחני (והוא הולך ומספר עובדות אחדות המקיימות את משפטו זה)... הבנות בעצמן, באין דאגת העתיד לנגד עיניהן תמיד ואינן מבקשות חשבונות של תועלת, פתוח לבן יותר להרוח העברי של בה"ס, ומוכשרות הן יותר לקלטו ולחיות בו. ומפני זה הנני חושב, כי אלו היו ראשי בה"ס שמים לב להתלמידות גם אחרי עזבן את הבית, להוסיף חזוק מזמן לזמן, ע"י קריאות ושיחות ועצות טובות, לאותן הרעיונות, הרגשות והנטיות שנתעוררו בהן בבה"ס, כדי שלא יחלש כחם בעודם רכים, מאין מעורר ותומך,— היה הבית הזה רואה ברכה בעמלו גם עתה, למרות כל מגרעותיו ודלות מצבו עד כה".

אמנם כן, הבנות נוחות יותר לקלוט את הזרע הטוב שנזרע על לבן בבה"ס. אבל הן מעת צאתן מבית הספר עד שתהיינה לאמות תעבורנה שנים לא מעטות, ואם בשנים האלה לא תמצאנה הנערות מקום, להוסיף לטפח את הדבור העברי ואת הרוח העברי שהעניקו להן בבה"ס, הלא תמוש הלשון העברית מפיהן וגם הרוח העברי יחלוף. ואמנם לא אכחד כי לפי דעתי קשה יהיה אפילו לבנות (אחרי עזבן את בה"ס) לנצור ולטפח את הדבור העברי בשבתן בעיר גדולה, לפי הערך, כיפו, בעיר שרובה נכרים, בעיר שגם יהודיה מדברים לא בשפ"ע. אבל מה נקל הדבר במושבות, בישוב שכלו עברי! העיקר הוא, לפי דעתי, לפקח היטב על החנוך העברי של הנערות במושבות. הנערות אשר תחונכנה בבה"ס של המושבות ברוח עברי ובדבור עברי, תוכלנה על נקלה לטפח את הדבור העברי גם בביתן יחד עם אחיהן, ואם אביהן מבין עברית הלא יתערב גם הוא לפעמים בשיחותיהן העבריות. ואיך שיהיה, הבנות שבמושבות תוכלנה להשאר ב„עבריותן"

עד הנשאן לאיש, ואז יהיו לנו בתים עברים עם אמות עבריות אשר לילדיהן תהיה השפה העברית לשפת האם.

ואמנם אני מתפלא על „אחד העם“ כי האריך לדבר על בה״ס ביפו, ולא הגיד כמעט דבר על בה״ס במושבות, וביחוד על חנוך הבנות שם, שהוא נכבד בעינינו הרבה יותר מעניני בה״ס ביפו. אך אולי ישוב עוד לדבר בענין הנכבד הזה בחוברות הבאות.

היועילו דברי „אחד העם“ לבנין ולא לסתירה? הוא חשב ומצא כי הוצאות בית ספר קטן לבנות במדה בינונית, אבל באופן שיוציא הבית הזה מקרבו תלמידות „שיהיו אמהות עבריות משכילות, שיחפצו לחנך בניהן בדרך הרצויה לנו ושידעו אין להוציא חפצן אל הפועל“ (ומה לנו עוד? ב„מלומדות“ ביותר אין אנו חפצים כל עיקר), — כי הוצאות בי״ס כזה ביפו יעלו עד לט״ו אלף פרנק לשנה בקירוב.

„קרבן כזה ראוי להביא לנסיון חדש, שלא נעשה כמהו מיום גלות ישראל ישראל מארצו: לזיין מחנה של נשים עבריות ולשלחן לפנינו אל המערכה שיהיו הן נלחמות בעד קיום עמנו, רוחו ולשונו“.

אֵל אלהי ישראל! בשביל ששה אלפים רובל אנהנו צריכים להרעיש את העולם! האם ככה דל יעקב עד כי אין ידו משגת להחזיק בית כזה, שהוא בית המקלט האחד לכל שאיפותיו העבריות הלאומיות? ואִם הציוניים הנלהבים הזריזים כל כך להרבות מספר ה„שוקלים“ והשקלים, אשר נחיצותם ותועלתם עוד לא הוררו כל כך. ומדוע לא ירבו שוקלים ושקלים ליסוד בתי ספר עברים לבנים, וביחוד לבנות, במושבות אה״ק, אשר תועלתם הרוחנית מוחשית וברורה כל כך! הן כאלף אגודות ציוניות יש בעולם, לפי מסקנת הסטטיסטיקא של הקונגרס הציוני, — ואם אלף האגודות היו מנדבות כל אחת רק עשרה רובל לשנה -- תחת אשר הן מוציאות שבעתים על נסיעות לאספות גליליות, מחוזיות, פלכיות וכו׳ ועל שליחת כמה וכמה „דלגטים“ לכל אגודה ואגודה אל הקונגרס, ולפעמים עוד הוצאות מיותרות לגמרי, כידוע — הלא אז מצא לנו לכל צרכינו הרוחניים באה״ק.

— W —

מאורעות ומעשים.

— שמונת הצירים, אשר נבחרו באספה הכללית לחובבי ציון באודיסא להשתדל לפני חברת יק״א בשביל הקולוניסטים והפועלים בא״י, נסעו עתה פאריזה, והם: ה״ה א. גרינבערג, ראש הועד, ש. ברבש, א. גינצברג (אחד העם), מ. אוסישקין, ד״ר כהן-בערנשטיין, ד״ר טשלענאוו ו. גלוסקין. בטרם שיבואו לפאריז יתועדו הצירים בעיר פראנקפורט ע״נ מאין. שם יכינו את ס׳ הזכרון שהם עתידים למסור אל החברה ואל הבארון רוטשילד, ושם כנשמע ילוו אליהם איזו קולוניסטים מא״י. ביד הצירים נמצאה הצעה שלמה, איך לבצר את הישוב ולשים קץ לכל הסכסוכים. יסוד ההצעה הוא לבטל את הפקידות (אדמיניסטרציון) ולמסור להקולוניסטים עצמם את הנהגת עניניהם, ע״י ועד אשר יבחרו מקרבם. עתה נחרץ לבהור ועד מן הקולוניסטים, ממורשי יק״א וממורשי חו״צ, אשר יסעו לא״י ויתחקו שם על צרכי כל איש ואיש, ועפי״ז יוקצב לכאו״א מלוה, שיהיה מספיק למלאות כל צרכיו, וגזבר יתמנה אשר יוציא את הכסף, וישגיח כי ישתמשו בו לתכלית הנאותה. גם יקוו הצירים, כי תצלח בידם להטות אליהם את לב הנדיב רוטשילד, אחרי הוכיחם לו, כי חברת יק״א, אשר עליה השליך את יהבו, לא תדע לכלכל מעשיה במשפט, ואז אולי ישוב לפרוש כנפיו על הישוב.

— כפי שמודיעים לנו הוחלט מטעם הד״ר הרצל, כי הקונגרס החמישי יהיה בלונדון בח׳ יולי. ד״ר הרצל הפיץ שהקונגרס הציוני יתאסף בטרם שיסגר בית הנאמנים בלונדון, כי בדעתו להכין בעזרת נכחרי העם הנוטים לרעיון הציוני ובעזרת חובבי ציון מקרב האנגלים הנוצרים דימונסטרציה ציונית בהמון כעין הדימונסטרציה שעשו חובבי יון האנגלים בשעתם. כנודע סמך מתחלה הד״ר הרצל על הדיפלומטיה האשכנזית שהיא תהיה לו לעזר, ועתה הפך פניו כלפי אנגליה, והוא משתדל לעורר שם את דעת הקהל לטובת רעיון הציוניות.

— הסינט פסק להלכה, כי מסדרים עברים, כמו אומנים אחרים שאינם שייכים לאיזו אגודה, יש להם הרשות לגור בכל רחבי ארץ רוסיה אם יביאו תעודה המעידה על ישרם ותעודת מדפיס מקוימת ע״י הפוליציה, כי ממנו למדו או בביתו עשו במלאכה.

— מטעם הממשלה נתאשר ספר התקנות של בית-תלמוד לעבודת האדמה אשר יוסד בקרוב בעיר מינסק. בבית התלמוד ילמדו לנערי בני ישראל את עבודת האדמה, נטיעת גנים וגם איזו מלאכות. הכסף הנחוץ לבנינו ולקנות כל המכשירים יתנו מנדבים פרטים וחברת יק״א.

— הסינט בחן את משפט החובש בלאנדעס, אשר נחרץ עליו ע״י בי״ד הגליל בווילנא לשלול ממנו כל זכיותיו ולשימו בכלא, ויבטל את פסק הדין הזה ויצו לבקר את משפטו שנית באותו הבי״ד בווילנא, ורק במושב שופטים מושבעים אחרים.

— בווארשא נמכרו בזמן האחרון שטרי גורלות של חו״ל בפחות מכדי שוים, ואחרי חקירה ודרישה מצד הפוליציה נמצאו בבית דפוס של יהודי שטרות מזויפים נדפסים במספר 10,000 גליונות; כן נמצאו אצל אנשים העוסקים בסחר שטרי גורלות, שטרות מן הגורל „היהודי“ הנעשה כמתכונת הגורל הפולני.

חברת „אהבת ציון“ בטרנוב עברה ובטלה מן העולם; המושבה „מחנים“ שנתיסדה על ידה וחסתה בצלה נמסרה תחת חסות החברה „עזרה“ בברלין.

— אחד המורים באחד מבתי׳ הספר לעם בקראקא, דעמבאווסקי פקד על תלמידיו לבלתי התרועע עם חבריהם מילדי ישראל, וכאשר לא מלא התלמוד טאבאראווסקי את הפקודה, הכהו המורה מכות נמרצות. שלטון בתי הספר החליט לתבוע את המורה לדין.

— הבי״ד הקסציוני השיב ריקם את תלונת הילזנער ויקיים את פסק הדין, את משפט המות שנחרץ עליו ע״י הבי״ד של השופטים המושבעים בפיסעק.

— כנודע הוצג החזיון „מבריחי המכס“ או „בני ישראל“ בהשתדלות סובארין בעל מכה״ע „נאוואיע ווריעמיא“ בהתיאטרון הקטן בפ״ב, ואח״כ באיזו תיאטראות בערי המדינה. עתה נסע אחד מהשותפים-המהברים ה׳ קרילאוו לווינא כדי להשתדל כי יוצג החזיון באחד התיאטראות בווינא, אולם תקותו היתה מפח נפש, כי הבקרה לתיאטראות אסרה את החזיון להציגו על הבמה, אף כי ה׳ קרילאוו הביא אתו עקסמפלר מבוקר מאת הבקרת להתיאטראות בפ״ב, והראה כי לא נמחקה ממנו אף מלה אחת.

— המלך עדוארד השביעי קבל תחת חסותו את בית החולים ובית-היתומים אשר לישראל בלונדון.

— בשכונת היהודים בירושלים נפתחה מחלקה להפוסטא הטורקית, אשר כל פקידיה יהודים. מכתבים וצרורות וכו׳ יקובלו וימסרו בכל ימות השבוע מלבד שבתות וימים טובים ליהודים. החכם-באשי הוציא קול-קורא, אשר בו יעורר את אחינו כי ישתמשו לכל צרכיהם בהפוסטא הטורקית. כנודע נמצאה בתוגרמה גם פוסטא אוסטרית ורוסית.

— מבוענאס-איירעס מודיעים, כי 300 נפש מאחינו, אשר באו מרוסיה לארגענטינא בלי ידיעת החברה יק״א, מתגוללים בבית-המלון לגרים ומצבם מורה מאד. הממשלה אומרת להושיבם על אדמת ערבות גראן-טשאקא.

— ד״ר עדער מציע תרופה פשוטה כנגד מחלת ההימורוהידים. החולה יטייל ביום טיולים קצרים, ובלילה יניח כר תחת החלק התחתון של גופו, באופן שהחלק הזה יהיה גבוה מן הראש והחזה. ביום הרביעי כבר יחוש החולה, כי מחלתו הוקלה.

— ספורו החדש של זאלא „העבודה“ (Travail) נגמר ברפוס, והמהדורא הראשונה נדפסה במספר 77,000 עקס׳. ספורו הקודם של זאלא „פריה“ (Fecondite) נדפס בראשונה במספר 94,000 עקס׳. לפנים היו ספורי זאלא נמכרים בשלשת הימים הראשונים לצאתם במספר יותר ממאת אלף עקס׳.

החזיון „בן הנשר״ (l'Aiglon) של ראסטאן, אשר יצא לאור לפני ארבעה ירחים, נדפס במספר 180,000 עקס׳ במהדורות שונות. קודם הדפסתו הוצג במשך שמונת ירחים בתיאטרון „שרה ברנר״ בכל יום ויום, ובימי מועד וחג פעמים ביום. מחיר כל עקס׳ של ההוצאות הפשוטות — 3 פראנק.

הַיְּהוּדִי הַנִּצְחִי בָּאַגָּדָה וּבַפּוֹאֵיזְיָה.

II.

יְצִירֵי הַפּוֹאֵיזְיָה.

ה *).

בצורה אחרת לגמרי, מאשר היא בתוך האגדה עצמה, מוצאים אנהנו את גזרת הנדודים ותכליתם בשירו של צֶדלִיץ הנקוב „נדודי אחשורש״. צדליץ שולל, שלא לפי האגדה, את הגזרה הזאת מאת הנוצרי ומיחס אותה לאלהים בעצמו, אשר צוה על מלאכו לעורר מקברו את אחשורש המת, ולהודיע למת־החי את גזר דינו, לנוד על פני האדמה עד אשר יניע תור הזהב, תור ממשלת האהבה והאחוה. „מי השיב את הרוח אל מעטהו ?״ נאנח המתעורר לחיים. „מה חטאת נפשי, כי נבצרה ממנה לעוף אל מולדתה, שכבר ראתה מרחוק, ועליה לשוב אל הגויה הזאת ? אשרי האיש אשר יִכַּת בית חמרו ונאולה תהיה לו מן החיים ! אשרי האיש אשר השתחרר ממארת הקיום, מכל העמל והזועות. מכל הצרה והמצוק ומכל הדמעות אשר אין מדה ומספר להנה ! מה פשעי, אובד ואמלל, כי אענש עונש אכזרי כזה ?״ „אתה״, ענה המלאך, „דחית את הנוצרי מעל מפתן ביתך, בחפצו לנוח מעט מדי לכתו להֵעָנות ויתעלף מכֹּבד משאו — גש הלאה, ארור ! קראת אליו בחמתך, והנוצרי נאנח בלאט. את האנחה הזאת שם אלהים בכף המאזנים בשקלו את מעשי חייך, וכמו כבד סלע הכריעה את הכף לחובה. כחסדו וכצדקו דננך אלהים ; אמנם יצא משפטך לשבט, אך אין אחריתך להכרית. — לחייך לא תבוא תִכְלָה בקבר ! רגז וכליון־נפש יציקוך שם עד אשר תְרַצֶה את עונך. אמנם ישן תישן, ואולם מנוחתך תְּדַד ! שוט תשוט על פניך העת, אזניך תשמענה את משק כנפיה העצומות. כנחש המחליף את עורו רב־הגונים, כן ישנה העולם את צורתו ומראהו. אלה שראיתם בנעוריהם, תראם בזקנתם ובשובם שנית לעלומיהם. דורות יבואו ודורות יסופו, ואתה תראם כלם, אותם ואת עלילותיהם. חכה תחכה, אמלל, לבוא עִתך — והיא תתמהמה ! בתוחלת נכזבה תלך לבדד דרכך, מבלי מצוא מחסה ומפלט ! חלף תחלף על פני אהלי דלים וכסאות מלכים, ועיניך תראינה מעשים מלאים שד וזועה, דמעות ודמים, שנאה ורצח, רדיפות ואכזריות חמה. פני האדם יעירו בלבך בלהות וחית הטרף תיטב בעיניך מן היצורים שנבראו בצלם אל עליון ! האהבה תמרר בבכי במדבר הזה כזמיר־לילה עֲזוּב־אביב, הגֹוֵעַ גלמוד בקָרַת החרף. הצדקה תִּבֹּל, כשבלים בודדות העזובות על פני השדה בקציר, מנשמת רוח קרה, תחת אשר הרשע יציץ ציץ ויעלה כפורח. -- בישימון התהו הזה עליך לנוד, עד אשר יטהרו פני השמים ובמרומי האויר כליל־התכלת תעוף יונת־השלום זַכַּת־הגו וכפיה עלה־זית טרף ! עד אשר יעלו מסביבך רוחות עדנים וימי האשר של הארץ השמֵחה יקדמו פניך כשחוק ילד תמים ; עד אשר תֵּאָסֵר הַחֵמָה באזיקים, השנאה תשבות והעמים ישקו איש את אחיו באהבה חדשה ! הנה גזר דינך ! — לֵךְ וְנוּד על פני האדמה עד אשר יקדמוך אשר ושלום !״ — המלאך פשט את כנפיו ויעף, ואחשורש שקע במחשכי קברו. שם הוא שוכב וחולם בהקיץ. כל קורות הדורות, כל עלילות בני האדם והמוצאות אותם יעברו על פניו במחזה, ואין דבר נעלם ממנו מכל הנעשה על פני תבל. כפעם בפעם, מדי חשבו כי כבר הגיעה עת האשר והשלום, אשר עליה נבא המלאך ואשר אמר עליה כי תביא גאולה לנפשו השואפת על, הוא קם מקברו ומתחיל לנוד על פני האדמה. ככה נראה לו, כי כבר שפכה האהבה את ממשלתה על הארץ ועת פדותו באה, כאשר נפלה ממלכת רומי העתיקה ועל חרבותיה כוננה האמונה הנוצרית את שלטון עיקריה. אז עלה מקברו לראות בעיניו את התמורה לטובה אשר היתה באדם ולשוש על האחוה הכללית אשר תקפה את כל היקום. אולם בקרבו אל רומי נוכח, כי הוביש משברו וכי טרם נשרו צפרני החיה שבאדם ומלתעותיה האיומות. מסכיב לא ראה דבר זולתי תמרות אש ונהלי דם. זה היה מעשה אַטילא מלך ההונים, אשר התחולל בראש צבאותיו הפראים על איטליה ויעשנה תל שממה. ואטילא לא יהיה האחרון במחריבי הארץ, כי כעכור שלש עשרה מאות שנה אחרי מותו יקום שנית עריץ נורא, אשר יקריב על מזבח תאותו למשרה היי רבבות בני אדם וירמס לארץ את נצני החרות הרכים. „מי יודע אם לא יבוא גם בשלישית ?״ הנה אחשורש ברוחו הקשה, „דמים שטפו, דמים שוטפים ודמים ישטפו — אלכה מזה ואשובה אל ירכתי בור ! השמש אסף נגהו, פני הירח והכוכבים כֻּסו בערפל — חשכה, לילה, לילה יכסה את מלא כל העולם — אִכן השכמתי קום !״ והוא שב אל מהשכי קברו להֵרָדֵם עד אשר יִדַמה שנית כי באה שעת הכֹּשר לקום.

„עַד מָתַי, אֵל זוֹעֵם, עוֹד תּוֹסִיף יַסְּרֵנִי,
עַד מָתַי פֹּה אֶשְׁכַּב, אֲדֹנָי, עַנֵּנִי !״

זוהי האנחה האחרונה, אשר התפרצה מלב הנודד הנואש בטרם אחזה התנומה את שמורות עיניו ומחזות דברי הימים הבאים הוסיפו לעבור על פניו בחלומו הקודר...

שיר־העלילה הנשגב „אחשורש ברומי״ [1]) של רוֹבֶּרט הַמֶּרלִינג, אשר אליו נעבור עתה, —מבלתי היות לנו לדאבוננו היכולת לטפל בית־ההוזים והמשוררים, הבאים על פי הסדר הכרונולוגי אחרי צדליץ, אשר עבדו בשדה זה — הוא בלי ספק אחת היצירות הפיוטיות היותר נפלאות אשר עלו על אדמת אותה האגדה. בכשרון גיניאלי מעלה לפנינו ההוזה מתוך קברות העבר את רומי העתיקה בת זמנו של נירון. הננו עומדים משתאים ונדהמים לפני עיר־העולם הזאת המתגלה לנגדנו בכל עֲתֶרֶת חמדתה והדרה, בכל קסם יפיה ורוממותה. הנה טירות השיש הנפלאות, אשר כל אחת מהנה היא קריה בפני עצמה, הנה עמודי־הפאר, מצבות־הזכרון, האמפיתיאטראות, הקשתות, המרחצאות, גנות־הביתן, הבְּרֵכוֹת והפסילים וכל יתר סגולות בני האדם אשר נחמסו ושֻׁדדו בכל קצוי תבל ויובאו לרומי לכלול את יפיה. ועל כל ההוד וההדר, על כל הפאר והחמדה האלה שופכת שמש איטליה את קרני זְהָבָהּ הרכות, ושמי תכלת אשר אין חקר לעמקם נטוים מלמעלה ושוהקים עד להפליא... אפס כל היפעה הזאת אינה בלתי אם מבחוץ. הנה העביר החוזה את מַסֵּכת־החמדה הנסוכה על פני עיר העולם — ופלצות אחזתנו ! הנה גויה בלה מזקן, אשר תרום תולעים ומעלה באשהו, הנה שֶׁלֶד־עצמות אֱכוּל תֶּבֶל וזמה, אשר אין בו אף טִפַּת לח ואשר יֵחָשב להתפורר מרב יֹבֶשֶׁת, הנה קברים, קברי נפשות שכבר אבד עליהן כֶּלַח, הנה רקבון, רקבון מוסרי

*) עיין „הדור״ גליון 6, 7, 8, 9, 11, 13.

[1]) Ahasver in Rom, eine Dichtung in sechs Gesängen, von Robert Hamerling. V. Auflage. Freiburg 1869.

המרעיל את האויר, עד כי אין אנו יכולים לעמוד בו — וזהי רומי אשר מבית! אולם משנה זועה ופלצות יאחזונו בראותנו אותו—את ענק הכליון, את טיטן ההרס, את האינואיסט הנערץ — את האל נירון דיוניסוס! ואמנם אל הוא, כי לא לאדם תאותו, לא לאדם רעבונו הנורא, שאין לו חק וגבול. להנאה, לתענוג, לנחת... ראו, הנה הרחיב את תהום ה„אני" שלו — הנה אתם מזדעזעים מפני השממה האיומה השולטת בתוכה, מפני הריק הנורא, שאין כל מלה ותואר להביע את מהותו, הנשקף מתוכה — ובכל זאת עשה את כל מה שאפשר היה לבן תמותה לעשות כדי למלאות את החוליא הפעורה הזאת: הגיח אל קרבו נהרי נחלי דמים, הריק אליו שפעת עסים שאין לה כל מדה ושעור, יצק אל תוכו ים מלא תענוגות אשר לשמעם יאחזונו שער — והחוליא עודה ריקה כבתחלה, והוא עודנו רעב, רעב ורעב... האיננו „אדם עליון"? האיננו אחד מאלי האלימפוס? — רק אדם חי אחד מתהלך בתוך חצר־המות הנהדר הזה, הוא — אחשורש. אולם אחשורש זה שברומי איננו עוד מכרנו משכבר, כי המרלינג פשט מעליו את יהדותו ולא השאיר לו בלתי את אנושיותו, עד כי היה ל„אדם נצחי" תחת אשר היה לפנים „יהודי נצחי". „זה שהמרה את גואלכם", אמר אל הכהן הנוצרי, „איננו רק היהודי הירושלמי, כי אם אחשורש הקדמוני, אשר ימיו כימי העולם: שערות זקנו כבר היו אז לבנות כשלג ועל ערפו הכפוף כבר הכבידו אלפי שנים את משאם; אחשורש נודד מאז דפק הלב הראשון בעולם, והוא נוד ינוד לנצח כל עוד יהיה לב, אשר לא יחדל מלדפוק. צורת היהודי הירושלמי אינה בלתי אם אחת מצורותי המתחלפות, שאני לובש במהלך שנות האלפים. — בנעלי דבקו אבק־נדודים מדור דור, אפר דורות שכבר חדלו זה כמה מהיות...". — „בן מי אתה?" ישאלהו הכהן. „אני בן בכורם של כל היצורים אשר טרם נולדו וטרם נבראו — אני יליד הזוג הראשון. אני הייתי בן־האדם הראשון והמורד הראשון — בי החלו דברי ימי העולם, אני כתבתי את הדף הראשון בחרט דמים. ואני הנה הבאתי את המות לעולם, את המות המוזר אשר לא שערוהו: פרצתי לו שער דרך לב אחי, והוא התפרץ, ומאז ועד עתה הוא מתנעש וכובש לו לעבדים את כל בני החיים. ובגלל הביאי את המות לעולם, לא יגע בי לרעה, אם מתודה ואם מתוכחה. לפעמים קראתי אליו בהתגבר עלי יאושי ולבי נמלא חרטה; והוא בא, ומראהו כמראה מפלצת, ובשחוק לעג התבונן אלי. אז התחננתי אליו לקחת את נפשי, אך הוא לעג לי: „אותך אשאיר בחיים! בקרב כל היצור אשר חליפות לו תהיה אתה האחד הקים, ובקרב כל אשר מות ימות תהיה אתה בן האלמות"; ככה דבר המות ויעלם ממני. על שכמי הוטלה ענות האנושיות השואפת למנוחה בבלי דעת ובלי תשוקה ברורה, ועלי לשאת אותה בדעת ובהכרה דרך כל העתים והזמנים. „בקרב כל היצור אשר חליפות לו תהיה אתה האחד הקים, ובקרב כל אשר מות ימות תהיה אתה בן האלמות! אלה דברי המות, ונחמתי בעניי היתה הגאוה אשר בה המריתי את כל אשר חליפות לו. איככה זה יכולתי להכנע מפני אל? האלים באים וחולפים, ורק אחשורש ינוד לנצח". מתוך כל הסימנים שבהם תצין האגדה את תכונת „היהודי הנצחי" לא נטל המרלינג בשביל „האדם הנצחי" שלו אלא את הסימן היותר מובהק — את תשוקתו למות; התשוקה הזאת נהפכה אצלו לתשוקת האנושיות למנוחה. בקרב כל יצור נטוע כליון־נפש נצחי למנוחה, הוא שואף בלי חשך אל איזו מטרה רחוקה, יהי נא שם המטרה הזאת איזה שיהיה, אם השתלמות ואם אשר ואם אלהים ואם שמים — אחת היא. היחיד מוצא סוף סוף את המנוחה הזאת — במות, תחת אשר האנושיות תהיה עדי־עד, ועל כן יש אשר תיעף תינע מלכת בדרך אשר התוה לפניה, והיא מתגעגעת ומשתוקקת לנוח ולהרגיע... וסמל הגעגועים האלה והתשוקה הזאת היא אחשורש. בלכתו לבקש את עקבות המות בא לרומי וירגיש כי בה מתחוללת „תמותה עצומה הנוקבת עד למעמקי לשד הקיום ואוכלתו כליל", ויקוה כי תצלח גם לו „למות עם המתים"... תשוקתו העצומה למות באה לידי התגוששות עם השאיפה הכבירה לחיים אשר סערה בעורקי נירון. המתהולל הזה הציע לפני הזקן המוזר, אשר דבריו המשונים על אדות המות העירו תמהון בקרבו, ללכת עמו ולהיות לבן לויתו, למען אשר שני הקצוות — התשוקה למות והשאיפה לחיים — יתלכדו יחד והיו לאחדים. אך אחשורש השיב את פניו בדברים נמרצים, כי הוא לא בא לרומי להיות לו לעבד או לבן לויה, כי אם לעזור לו „להשלים את חקו ומנת מזלו". הוא בא לרומי למהר להקדים את קצה. אם יצלח לו להפיל את נירון האיתן הנערץ, שהוא תמצית כל תועבותיה ושחיתותיה, כל תפארתה וחסנה של הקיסריות, אז יבוא כליון גם על רומי „שכבר בשלה למות", ועת הדשה, שבה תוכל האנושיות, ועמה גם אחשורש, להרגיע מעט, תגיע. נירון לא שם לבו לדברי הזקן ויחשבהו למשתגע, ובחשק משנה הטיל את עצמו לתוך מצולת תענוגות החיים. „משלי, שלטי, תאוה בת בלי מצרים!" קרא בנשף הבקכנליה, כאשר הושיב את עצמו על מרום הר האלימפוס בתור אל הענג, „תורה חדשה הבאתי לבני תמותה, הלא היא תורת התענוג והחדוה. אל תגידו שאני מביא לכם את תור סטורנוס, כי הנני מביא לכם הרבה יותר מזה. תור הזהב של סטורנוס, עת אשר שטפו נהרי נחלי יין וחלב, ועצי היער נזלו דבש, עת אשר הנחש, הזאב והאדם חיו יחדו בשלום, לא לנו הוא. אין אנחנו עוד תמימים למדי, למען התענג על אשר־רועים נעים כזה; לא, עצבינו דורשים נעימות גדולות מאלה: במקום שמחה הם דורשים שכרון קודח, במקום זמירות החוגה — רעש תפים ומצלתים, ובמקום הכרכורים העליזים מתחת לעץ הלבנה - משובת מחולות בקכנטים סוערים ולוהטים. לנו לא ישפוק, בנשוב עלינו נשמת הגילה רק מעט, אנחנו מתאוים להזדעזע מרב חדוה עד לנבכי מעמקיה. הרעיון והמחשבה אינם בלתי אם חלום עובר, וכל עלילות בני האדם אינן אלא רעות־רוח. ורק התענוג היא העלילה הנכונה! כל כוס יין תפוג, היפה ביותר נבל יבל, ואין דבר הוה וקים על פני האדמה — רק החשק הוא בן אלמות!" והתורה החדשה הזאת של האל החדש נתקבלה בשמחה ובצהלה מאת כל הרומיים, למגדולי הפטריצים, הקונסולים, הסינטורים, החכמים והפלוסופים עד אהרון הפליבים ושפל העבדים. כלם יתהוללו וישתובבו, יעלזו ויגילו ויתאמצו בכל מאמצי מאדם להשביע את נפשם השוקקה כשאול, לרוות את עצביהם הנסערים לבלי חק, למצות את כוס התענונות עד הטפה האחרונה . . . לבם לא נבא להם כי קרוב רגע אידם, כי בעוד שעות מספר ורומי הגדולה והנפלאה עם כל טירותיה, מצבותיה וחמודותיה תהיה למאכלת אש אשר יצית בה האל החדש לכלול את תפארת חגו, לשעשע את נפש האלים על מחזה־אלים נשגבה ונורא, שאין בן תמותה יכול לעמוד בו. אפס לא מדעתו העלה נירון את המדורה הנאדרה הזאת, כי אם היה לכלי משחית ביד אחר — ביד אחשורש, אשר חפץ לחבל פעם אחת את רומי החולשת על גוים למען יוכל לבוא אל המנוחה, ועל כן התגרה ביצרו של העריץ ההולל להעלותה על המוקד, אף עבר בראש הבקכנטים המשחיתים, אשר שלח נירון למלאות את חפצו, ויטיל בה את לפיד־הבערה הראשון. את מחזה הבערה יתאר המרלינג בכח כביר, בצבעים עזים ונמרצים העושים רושם אשר לא ימחה. ואולם נשאים ונשגבים מן הבערה עצמה הם

המחשבות והרגשות, אשר התהוללו במוחו ובלבו של נירון, בעמדו על מעקה ארמונו ויתבונן אל ים האש והלהבות אשר זָעַף ויתגעש בחמה שפוכה מתחת. מה הם הרגשות אשר ישתערו בלבו של אינואיסט נערץ כנירון בשעה שהוא מקריב להנאתו ולתענוגו את הייהם והונם, את טובם ואשרם של רבבות יצורים אחרים? הבה נשמע נא את דבריו אשר שָׂם בפיו ההווה: "כי היתה רומי למאכלת אש, כי התלכדו לנגד עיני חיתו הטרף וגויות בני האדם ויהיו יחד לגוש אחד מעורר זועה — כל זה נעשה והיה יען כי כן היה ח פ צ י, על כן יְמַלאו הושי עדנים כריח השושנים וזמיר הצפרים! — — ירדתי לסוף מעמקי תעלומות התענוגות, טעמתי מכל שמחות האדמה, אך המצאתי נחת? רק עתה הנני עומד על ישיא פסגת התענוגות! לא זה יתן נחת אשר יביט כה וכה, אשר יאהב וישנא, ירצה ויתעב, כי אם זה אשר הכל אך משחק לו, אשר יתּן את כל האלילים הזוללים המוצצים את דם התמצית מעורקיו ועל מרום המזבח חסר-האל יעמיד את נפשו הוא. מי זה העיז לטעת בלבי את האלילים המושלים בי והמחוקקים לי הקים ומשפטים? האמנם מערכת גלגלים אנכי, אשר הֶעֱמִדוּ ביד נכריה ועלי לְכַוֵן את מהלכי על פי התכלית אשר הוצבה לי טרם חפצתיה אני? מי הוא זה המדבר אלי על דבר תכלית ותעודה? עד עולם לא אהיה לעבד המשרת את פני התכלית! ולו עשיתי דבר מפני שהוא על פי ה ת ב ו נ ה, כי אז הלא הייתי עבד התבונה.— התבונה? מה היא? הזה הוא "אני" שלי? אך לא כן! רק ר צ ו נ י הוא. אם יצלח לאהד במשך אלפי שנה לפַחֵת בנפשו את מדורת ההיים הנשגבים האלה, אז לא ייקר מחיר המעשה הזה כל דבר, ולוּ גם הֶרֶג של אלפי אנשים או בַעֲרַת הצי העולם. מה חיי היצורים האלה? הלא הם בני האדם, אשר נפשותיהם מוגות וקטנות, הזוחלים כתולעת לפני האלים כאשר ירעם הרעם, אשר לא יעיזו לקטוף את פרי הזהב הצומח בגן-האלים, כי אם יבקשו כאשר יבקש העני בפתח, יגנבו ויקחו הרש; אלה המתגוללים על מצע השושנים של אֶפִּיקוּרוֹס וחולמים חלומות הסטואים, המתהללים בשמות אין-תבונה ובדברים הזרים לנפש בני האדם ואשר לנצח יהיו זרים לה, כמו ה א ה ב ה — יען כי כל הֲוָיָה אינה בלתי אם האהבה לעצמו — אמנם כן! זה דור רודף הקדים ורועה הרוח אולי לא יסכון כי אם להיות הדום לרגלי או לכדור אשר אשחק בו! לדור הזה, לעולם בני האדם האלה יהיו שעשועי-האלים שבם אהפוך את מעוף השעה לסערת סופה אשר תתפרץ עליהם בחמת-כה! כל קו אור אשר אתחמם כנגדו יהיה להם לבערת העולם! הדבר המעננני יענגני שבעתים, אם יביא את רומי זו לידי פלצות ועוויים — — מי הוא זה בין השמים ובין הארץ אשר יתיצב נגדי וילעג לדברי? מי הוא זה? הוי כלם יחרישו! הנה ינוחו המוני אנשים — ויחרישו; הנה משואות רומי אשר יעלו עשן עד למרחוק — ויחרישו, ושם מתחת לרגלי תשתרע הזירה המלאה עשן, לפידים וגויות שנהפכו לגחלים — ומחרישה..."

ברגע הזה נראה מתוך תמרות העשן ולהבות האש אחשורש. "שלום לך ענק ההרס!" קרא אל העריץ המשתומם לראות כי יש דבר בעולם אשר נבצרה ממנו לעשות בו כָלָה, "בשרי אשר בלה מִזֹּקֶן התחמם היטב כנגד האש הנהדרה אשר הצתּ! אף כי טרם נפל כל אשר עליו לנפול, עם כל זה אקרא לך: שלום לך, נירון! הלהבות תזמרנה מהללך ותשוינה עטרת כבוד לראשך! הדשי, החרבות ונבלות בני האדם — יודוך, רומי השרופה באש תודך! רומי קרסה, נפלה ברצון בתוך המדורה כסובא שבע-חיים! מבעד למות וכליון, מבעד לחליפת-הצורות אשר אינה פוסקת, שואפת חברת בני האדם המלאה עֹנִי אל משרת-מרגוע לא-נודעת. ויש עתים אשר תכבדנה כעופרת, והן מלאות נקלה ותפל, אשר רק התענוגות והשכרון ישתיקו את קול הגעגועים לכליון הקורא במעמקי הלב. אז יולד בקרב האנושיות האמללה שופט, הורג... אם לא תפול אש מן השמים והימים לא יעברו את גדותיהם לכלותה, אז עליה להוליד תַלְיָן אשר ישפטנה, כן אשר ישפטנה — ועמה ישפוט גם את עצמו. כי גם את עצמו ישפוט! השמעת נירון את הדבר? קומה נירון, והתנפל למטה! להשלים את מלאכת מפעלך עליך להטיל גם את עצמך אל תוֹך קבר הלהבות! הלא אתה הוא ראש וראשון לבני דורך, אשר כבר הגיע עתו למות, הוא הדור אשר למרות עניו נסוך עליו שכרון ורקבונו מְכֻסה במעטה הוד מתנוצץ; התנפל אל תוך הלהבות מתחת למשואות! הנך רֵיק, נבוב ומת כמוהם! תוכך היה לעיים! רצון-עצמך, אמרת, הוא "אני" שלך? אי לו ל א נ י העני והדל אשר אין לו דבר בלתי אם נפשו, זו נפשו אשר לא תאבה להִכָּנַע ואשר אין לה כל חק וגבול! רוחך, לבך ובינתך היו לשרפה ויְאֻכּלו ורק רצונך הערום נשאר בקרבך והוא מקשקש בגל החרבות! שפעת תשוקת החיים הדיחה אותך מתוך המעגל אשר בו ירקדו כל הברואים לבטח מסביב למֶרְכָּז לא-נודע! ועתה הנך משוטט ככוכב שבט מבלי מעמד, ללא דרך וללא מטרה, והנך מצית את העולם באש וקורא את עצמך בשם אלהים? בתהום האהבה לְעצמך שאין לה מעמד לא תנוה שלות-האלים הנעימה! שם אין דבר זולתי עזובה, מורא שממה ומחשכים! התנפל אל תוך המשואות, נירון, כי ריק, כי מת אתה כמוהם! אמנם עליז מות הייתי והפחתי את האש האוכלת את רומי זו — אבל לא עוזרך הייתי, נירון, כי אם אתה היית עוזרי אני! בשם עלובה זו אשר כעוף-החול תקום ותתעודד מתוך חליפות-הנצה, המוציאה מתוך שריד אפר החיים אשר כבו את שביב נצני ההיים החדשים; בשם בת האלמות הנשגבה אשר תעבת, שקצת ותרשע נגדה במרי זדונך, אשר תתנשא עליה לאלהים, אתה בן התמותה הדל, בשם בת הנצח הזאת — בשם ה א נ ו ש י ו ת, הנני מטיל עליך את המארה! אני פיה, אני לבה, זה לבה הסובל, השואף ומתנענע תמיד למנוחה! אתה אינך זולתי כלי משחיתה, אשר אותו תשליך הצדה כאשר יטיל הרוצח את שכינו אל תוך המצולה אחרי מלאו בו את חפצו. הנני קורא עליך את המארה ומקדיש לכליון את ראשך אשר חַיָּב למות!"

אכן המארה הנמרצה הזאת לא הביאה מֹרֶךְ בלב העריץ האביר, כי חש בנפשו די אונים לעוז לאנושיות כֻּלה, והוא קורא לאהשורש לאסור אתו מלחמה. "הנך מתהלל כי בן אלמות אתה", אמר אליו, "וכי מדַבר אתה אלי בשם האנושיות הנצחית — טוב אפוא! גם אני — גם א נ י ב ן א ל - כ ל י ו ן ה נ נ י! החיים הטילו בי עונן חזק. אין דבר אשר ישנה אותי — א נ י ה ו א א נ י! אין-הסוף איננו באֹרֶךְ העת, כי אם ב ח פ ץ, ב ה י ר ו ת. הנני להלחם אתך! מלחמת התחרות היא אם אַל-כליוני שברוחי לא יכריע את זה שבבשרך!" — "הבה נלחמה את מלחמת ההתחרות אשר אתה אומר אלי" — ענהו אחשורש — "הוסיפה להתהולל, להתענק ולאבֵּד! התענג על אי-תכלתך אשר מסוך בה שכרון ועל אלהותך! בוא תבוא השעה, בוא תבוא, נירון דיוניסוס, השעה אשר השוב תזכרני!" והשעה הזאת באה. אל תוך תהום נפשו השוממה והחשוכה התגנבה מקץ הימים מפלצת-אבדון, אשר מסכה בקרבו זרא וגעל לכל התענוגות והשמחות, לכל סגולות החמדה ומכלולי התפארת — הלא הוא השעמום. הגנו רואים אותו מתהלך משמים וקודר, סר וזעף דרך אולמי "בית-הזהב" המלאים כל המדה המוסכת שכרון על חושי האדם ולבו. הגנו רואים אותו מגרש מבית התענוגות את אשות החן, משליך ומפזר את האבנים היקרות, מפוצץ לרסיסים את הפסילים הנהדרים, מהרס ומכלה את כל אשר לקה לפנים את לבו, את כל אשר צדד לפנים את חושיו. נלמוד ועִרירי הוא בעולם השמם הזה! ואז שב וזכר את אמו אגרפינא היפיפיה אשר הָטבעה במצותו במצולות הים, ובקרבו התעורר

חפין להעלות את רוחה ממחשכי הנשיה. לחפצו זה נמצא לו אהשורש אשר הובילהו אל אחד הקוסמים. הקוסם העלה לו לא רק את אמו כי אם את כל קהל המתים אשר הוריד דומה. מראה המומתים על ידו הרגיז את רוח נירון וימלאהו זועה ומחתה. אחר כן באה השעה אשר כל אהוביו ועבדיו התפרצו מפניו, והוא נאלץ להמלט על נפשו בלוית איש צבא אחד ומיוהד דרך התהלוכות והמערות אשר מתחת לרומי. בתעותו שם אנה ואנה בא אל אחת המערות שהיו למקלט להנוצרים אשר אותם רדף וירוצץ באכזריות כל ימי שלטונו. כאשר נודע לו כיד מי נפל התהלחל, וביראתו שאל כי יקחו את נקמתם ממנו, ואולם לתמהונו שמע כי הנקמה זרה לרוחם וכי מצוים הם על פי תורתם לסלוח לאויביהם ולאהבה אותם. בשעה שהוא ועמו התמכרו להוללות ולתענוגות, צצה בסתר קולטורא הדשה עם מושגים והשקפות הדשים, המתנגדים מן הקצה אל הקצה למושגיהם והשקפותיהם של הרומיים. „רואה אנכי", קרא כשמעו את התורה החדשה, „כי טרם דלל רחם רוח האדם. אם הארץ הבלה תתפורר ותהיה לעפר, אז יוליד תמיד לב האדם תבל חדשה". ומבלתי יכלתו על פי תכונתו ודעתו להלוות גם הוא אל מהזיקי התורה החדשה, הקדיש את עצמו לאֵלי השאול וישלח יד בנפשו. ואולם בטרם ימות נראה אליו אהשורש. „אכן אתה, זקן, המנצח במלחמת ההתחרות!" קרא הגוע. „אכן נהפכה בקרבי תשוקת החיים לתשוקת המות!" — כדמות כרוב המִתְנַשֵּׂא מעל לגוית שַׁד מַשְׁחִת, כן היה מראה הזקן הנעלה בעמדו על יד גוית המת — אז ראה והנה שֻׁנו פני הנוקם המפיקים זעם וקשי־לב ומעט מעט נראו עליהם רוך וחמלה רבה:

„לֵךְ וְהֵאָסֵף עַתָּה — כֹּה קָרָא — לִנְאוֹת הַמָּוֶת
לִנְאוֹת דְּמָמַת קֹדֶשׁ, וִיסַכְּךָ הַמָּוֶת בְּאֶבְרָתוֹ
וִיכַפֵּר לַעֲוֹנְךָ, בֶּן אָדָם גְּבַהּ־לֵב וְתוֹעֵה דֶרֶךְ!
כִּי נִבְצְרָה מִמְּךָ מִלְּהוֹצִיא אֶת־תְּשׁוּקַת לִבְּךָ הַגְּדוֹלָה
לַנִּשְׂגָּב, לַטּוֹב וְלַיֹּפִי, כִּי שָׁמָּה הָעֵת מְעֻקָּה
בְּמָתְנֶיךָ, וְעַל כֵּן נֶאֱלַצְתָּ לְהִתְכַּנֵּס אֶל־תּוֹךְ קִרְבְּךָ.
וְאוּלָם זִכְרוֹן תְּמוּנָתְךָ אֲשֶׁר לֹא יָסוּף מִקֶּרֶב הָאָדָם
יְעוֹרֵר מְחִתָּה וּזְוָעָה עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת וְהַזְּמַנִּים,
וּבְכָל זֹאת גַּם זֹאת תְּמוּנָתְךָ אֵינֶנָּה בִּלְתִּי רְאִי מוּצָק
לִתְשׁוּקַת הָאֵלִים הַגְּדוֹלָה הַנְּטוּעָה בְּלֵב הָאָדָם...

בדברים האלה נפרד „האדם הנצחי" מאת אביר העולם העתיק. הוא העולם אשר ה„אני" מָשל בו בממשלת בלי מצרים, ויפנה דרך לעולם הדש בתקותו כי העולם החדש הזה יביא לו את המנוחה אשר אליה כלתה נפשו העיפה והיגעה...

י"ל ברוכוביץ.

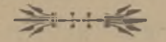
בְּלֵיל־אָבִיב.

אָהַבְתִּי כִּי אֶשְׁמַע הֶמְלַת הַמַּיִם
בַּלֵּילוֹת, עֵת יָבֹא הָאָבִיב,
עֵת נִשְׁקָף יָרֵחַ מִתְּכֵלֶת שָׁמַיִם,
וְזֹרְעִים כּוֹכָבִים מִסָּבִיב.
וּפָחַד וְרָהַב אָז לִבִּי, וּמָלֵא
רַב־חֵשֶׁק — סוֹד־הַכֹּל לָדַעַת;
וּמַבִּיט אָנֹכִי... וּבְעֵינַי יִפָּלֵא...
וְנַפְשִׁי שׁוֹמַעַת, שׁוֹמַעַת...
וּנְהָרוֹת אֶת־דָּכְיָם וְקוֹלָם יִשָּׂאוּ,
וְרָזְמוּ מִמַּעַל כּוֹכָבִים, —
וְחָתְרוּ שַׂרְעַפַּי וּבִקְשׁוּ וְתָעוּ,
וּלְעֻמַּת שֶׁבָּאִים הֵם שָׁבִים.

„מִי יָצַר, מִי הֶעֱלִים כָּל אֵלֶּה? מִי בָרָא
הַנֶּפֶשׁ, הַתְּשׁוּקָה לָדַעַת?
זֹה חִידָה — הֲיָקוּם בֶּן־אָדָם וּפִתְרָהּ?"...
וְנַפְשִׁי שׁוֹמַעַת, שׁוֹמַעַת.

הוֹי רַב־לָךְ! רַק מָתוֹק הוּא לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת
וּבְנִבְכֵי־יָם־פְּלָאוֹת לִטְבֹּעַ,
הִתְבּוֹנֵן אֶל כֹּכְבֵי־שָׁמַיִם הָרְבָבוֹת
וַהֶמְלַת הַמַּיִם לִשְׁמֹעַ —
וּנְעִימוֹת הַשְּׁאֵלוֹת, אַף אִם כִּי נִשְׂגָּבוֹת
וּפִתְרוֹן לֹא נֵדַע יָדֹעַ...

מנחם מענדל הורוויץ.

אָשֵׁר בֶּן אָשֵׁר.

ציור

מאת י. שטיינבערג.

אשר ברוינשטיין הוא חולה מְסֻכָּן, בעל שחפת, מתהפך על ערש דוי עוד מראשית ימי הסתיו. על פי דברי הרופאים היה עליו למות עוד שלשום; הוא בעצמו יודע בנפשו, כי היה נב"א קטילא עוד לפני מספר ירחים. רק אחד מן הרופאים וִתֵּר למענו עוד שלשה ימים. היום הוא היום האחרון לשלשת הימים, אשר הוסיף לו הרופא הרחמן ההוא. יום מחר איננו שלו אליבא דכל הדעות. הוא יודע ברור, כי היום יבוא הקץ...

והיום חג גדול בביתו; חג כזה לא היה לו במשך כל שנות חייו. „הוי! מה נעימים החיים, עת יראו לך פנים צוחקים!"

הוא מביט בלי חמדה בעד החלון אשר למולו, הפונה אל הגן שאחורי ביתו. לעיניו יראו ענפי העצים, אשר החלו להתלבלב, ויזכירו את חמדת האביב הרענן אשר בחוץ... „ילדי העתיד הם!" כך הוא מסיח דעת מהם בבוז, ומסב פניו מן החלון כמעט באיזה קורטוב של קצר רוח — „לא לי הם!"

וכמו להכעים את העתיד ההוא, שאינו שלו, הוא מפנה את לבו ממנו ומסתכל בעבר שלו ולפניו תעבורנה עשרים שנות חייו עם אשתו נחמה.

בכלל הוא איננו רואה לעצמו כל צדקה להתאונן על חייו: הוא זוכר, כי אהב את אשת נעוריו, וגם היא השיבה לו אהבה במובן הפשוט, הנהוג אצל בנות ישראל. כסף נדוניא שלו המעט ברך אלהים, וירב ויגדל להון רב. יחוסו אל אנשי עירו ומכיריו היה רצוי: הוא היה אהוב לכל ואוהב את הכל; גם היה בר אורין במקצת, גם קרטוב של השכלה היה בו, אבל גם לכת אחת של חסידים התיחס בעירו, והיה נוסע שנה בשנה אל צדיקו, אם כי חסרה לו אותה ההתלהבות הקיצונית, אשר לחסידים גמורים.

חמש השנים הראשונות לנשואיו עברו עליו כיומא אריכתא של חג; הימים ההם לא השאירו בקרבו כלתי אם זכרון מטושטש של ימים נעימים, של ימי שכרון הילדות. אמנם היו איזו מאורעות ויסורים, אשר, בעיקרו של דבר, לא באו רק להגדיל את הנחת שאחריהם, בכדי להזכיר את המאושר, כי איננו אמלל. ככה, למשל, היה מקנא לפעמים את אשתו, כי אוהבת היא את הוריה יותר מאשר היא

אוהבת אותו; ויש אשר בקנאתו לא כחד ממנה את רגשותיו, ותוצאות הדברים היו — דמעות נפש עלובה וצער של חרטה מצדו.. אבל — הבלים! לכל־הפחות יודע הוא ע ת ה, כי הבלים היו כל אלה.

מקץ חמש השנים הראשונות החל להרגיש לפעמים טפות מרות בכוס חייו: פרי בטן לא נתן לו אלהים.

והוא זוכר, כי שב פעם אחת בלילה הביתה, ומצא את נחמה יושבת עגומה בפנה, והוא התחלחל ויקרב אליה וידרוש מפיה את סבת צערה. אז נסתה לכחד ממנו את מבוכתה; אבל אחרי שבועות של קנתרות ופיוסים גלתה לפניו את לבבה, כי מתנענעה היא לפרי בטן. ביחוד התחיל להצק לה הרעיון הזה, מאז היותה בין הקרואות לסעודת ברית מילה בבית שאר בשרה זלטה. כמדומה, ספרה אז נחמה בדמע, שזלטה מבטת אליה בלעג של נקמה. לזלטה זו היו חשבונות לנחמה עוד מימי ההתחתנות: נחמה היתה לכלה שנה אחת קודם זלטה הבכירה ממנה. איזה מקרה נתן בלב הפתיה ההיא סבה להאמין, כי לולא שקדמתה נחמה, היה הוא — אשר ברוינשטיין — נושא אותה.

זלטה זו לא נמנעה מלהזכירה אז בסעודת הברית, כי גם אחות נחמה הבכירה עקרה היא...

והוא זוכר, כי נחמה התיפחה אז בדברה, ולבו נתמלא חמלה עליה, וינחמה וידבר על לבה, כי טוב הוא לה משבעה בנים; כי טובה היא לו בצפרן קטנה מזלטה כלה, כי בעיקר הדבר אין לה להתיאש עוד; אך מאז והלאה, הוא זוכר, כי לאט לאט החלה להתגנב גם אל לבו דאגת פרי הבטן; ובלילות, כשהיה עולה על משכבו לישון, היה מתהפך על מטתו זמן רב ולא יכול לנום שנתו. הוא החל להרגיש איזו שממות. חסר לו דבר־מה... ופעמים רבות אחר זה, בסורו הביתה ומצא את נחמה עגומה, לא היה שואל עוד לסבת צערה, ורק היה מתרחק לאחת הזויות, וישב עגום גם הוא, ולא דברו דבר. ואולם שתיקתם זו היתה יותר מאלפי דברים. והוא זוכר, כי נחמה נסעה לרופאים מומחים, ושבה, וכה עברה שנה אחר שנה, והנענועים לא הציקו לו עוד, ורק התחיל להרגיש איזו ריקנות: „למה כל זאת? מה יהיה בסוף השאון הריק הזה?" כך היה מתמלט כפעם בפעם דבר מתוך פיו.

ופעם אחת — כך הוא זוכר — שב מבית המדרש סר וזעף: ביום ההוא מת אחד מידידיו האהובים לו — „שלמה־חריף". הלז היה גם כן חשוך בנים. והוא התעסק אז בקבורתו וילוהו לבית מועד לכל חי ויורידהו אל תוך הבור, ויכסהו בעפרו... ואז לא היה מי שיקרא את הקדיש על קברו... והוא קרב אז ויגמל לרעו הערירי חסד של אמת, ויקרא את הקדיש הראשון. בו ברגע חש כאב בלבו...

והוא שב אז הביתה בלי חפץ, ובבואו לפני פתחו, עמד ויבט סביביו באיזו עצלות; ותחת לבוא הביתה, שב וילך אל בית המדרש. אז התנדב לקרוא קדיש אחר רעהו בתפלת המנחה. אבל שם נודע לו, כי שכרו לקדיש את בנימין מלמד, „יתום הערירים" — כן היו קוראים את המלמד הלז, כי היה מקבל על עצמו למור משניות ואמירת קדיש בשכר קצוב — לכל הערירים.

אנב נזכר אז, כי רעו שלמה חריף בחייו היה בז וגם שונא במדה הגונה את היתום השכור הזה.

והוא אחר אז לשוב הביתה אחר חצות ליל, ומאז והלאה היה הולך סר וזעף. והוא זוכר, כי החליט אז לנסע לצדיק שלא בזמנו, אף על פי שבכל פעם שהיה נוסע, לא היה שוכח לכתוב בפתקא: „שיזכה לזרע של קימא", והצדיק היה מברך אותו, ולפעמים כמעט שהבטיח לו — אבל הפעם לא נסע לברכה ורק להתיעץ.

והצדיק נאנח בפעם ההיא באנחה משונה מכל האנחות שעד כה, ושאל אותו פתאם: כמה שנים עברו מיום התונתם, והוא ענה: „יותר מעשר". והתפלא אז על עצמו, מדוע תפס מספר „עשר", ולא ענה לו בדיוק: „אחת עשרה וחצי"?

והצדיק נאנח עוד הפעם, והזכיר לו איזה מאמר בגמרא, ורמז לו על הגרושין...

ולפלא היה הדבר אז גם בעיניו: הוא נסע להתיעץ, ואם כן היה צריך להיות מוכן גם לעצה כזאת; ובכל זאת, בשמעו את העצה, התפלץ וכמעט שלא עצר כח לעמוד על רגליו.

וכבואו הביתה, ונחמה פגשה אותו בצחוק של רצון וחדוה פנימית— נדמה לו שהיא צוחקת מתוך בכיה, ונתמלא עליה חמלה.

בלילה ראה אז בחלומו מזבח טבול בדם וקרנותיו ישופעות דמעות, דמעות...

ביום השני נודע לו, כי הומל הוא לא עליה, כי אם על עצמו; כי יקרה נחמה בעיניו כיום הראשון אחר החפה; כי יקר לו המות, יקרים לו גם חיי ערירות מחיי פרידה.

„בלא נחמה? ! איככה זה? ! למה לי הבנים, אשר אוליד, אם המה לא יהיו בני נחמה שלי? !"

ומאז והלאה חדל מנסוע להתם.

ומאז, כך הוא זוכר, כמו נהיתה חדשה בינו ובין נחמה. כמו התיעצו שניהם ויחליטו על הדבר: איש איש מהם התאמץ להסתיר את צערו, לשמוח למראות עין, לשמוה ולשמה.

„עיקר תולדותיהם של בני אדם — מעשים טובים" — היה אומר כפעם בפעם.

„כן הדבר", הסכימה נחמה לדבריו: „עיקר תולדותיהם של בני אדם — מעשים טובים".

„ועיקר מעשים טובים של בני אדם—תולדות!" חפץ הלב לצעק. אבל המה משתיקים את הלבבות, והמה מתחילים באמת לעשות מעשים טובים: כותבים ספר תורה, עושים נדר לבית הקברות; גם יתום אספו אל תוך ביתם.

והשנים עוברות ווחלות, והחיים מה כבדים! ממש כעופרת! פשוטים, תמידים ושוממים עד לגועל נפש! ואפילו המהלה שנתדבקה בו אינה אלא עגומה ופשוטה! כמעט בימים הראשונים—וכבר היתה ישנה! יום יום — ורוק אדום אחד, כאב־ראש כדאתמול, דקירות בחזה כשלשום, וגם צללי הפחד והדאגה, שעל פני נחמה, מתחילים להיות שוממים.

לסעודות של חתונה וברית מילה הדלו הוא ונחמה מבוא עוד מאותו היום שזלטה הלעיבה בנחמה; ובאמת, מה לו ולעליזים המאושרים ההם? הם חיים בשאיפות ברורות, להביא את בניהם בין אנשים, לעשות בתים בישראל — והוא חי רק מפני שלא מת עוד!

ולא עוד, אלא שגם התנגשותו עם בעלי ברית מסחרו וגם כל עסקו במסחרו הוא כמו בעל כרחו, רק מפני ההרגל ובלי כל חפץ ותשוקה של התחרות. על כל פנים הוא יותר שבע רצון, אם ימעטו מבקרי ביתו, אם אינם מפריעים אותו מהשתקע בבדידותו.

אבל יותר מכל הוא זוכר יום אחד לפני מספר ירחים. כן, היום הגדול ההוא בולט בגדלו מתוך כל הימים.

נחמה השכימה אז לקום שלא כהרגלה. הוא הכיר בפניה איזו התרגשות מחרדת ומבשרת גם יחד; היא לא אמרה דבר, היא רק הביטה אליו במבט שהיתה מבטת אליו בשנים הראשונות אחרי חתונתם. כן, הוא הכיר את המבט ההוא; והוא הבין, כי רוצה היא להגיד לו דבר גדול...

והיא הנידה... והוא שמע... היא ספרה לו ברמזים וחצאי דבר, אבל הוא הבין... הוא זוכר, כי עשה אז דבר, שגם עתה הוא מתבייש בזכרו. הוא חִבק ונשק אז את אשתו לעיני השמש.

וזוכר הוא, כי בו ביום נדמה לו, ששב לאיתנו ולכחו; וההיים התחילו להיות מלאים ענין ודאגות נעימות ופחדים מעוררים: בבקר בבקר הוא מבקר את נהמה, שואל את פיה איך ישנה את שנתה, חרד עליה שמא תרים משא כבד ממנה, שמא תרבה ללכת! כמדומה שכבר נכר בה הכרה דיה, שהיא הולכת ומתמלאה...

והוא מחליט בנפשו לשוב ולבוא לסעודות מצוה: „אם אני לא אבוא אליהם, מי זה יבוא אלי?" כך הוא טוען על נפשו טענה נשמעת.

והוא חפץ להתיעץ עם נחמה בדבר בחירת מילדת... אבל נחמה נכלמת ומתאדמת, נוערת בו בנעימה: „הרף, דברני! מה תחפוז?! עוד זמן!

„הוי, מה טובים החיים, מה מתוקות מרורותיהם!"

אבל הוא לא שב לאיתנו. הוא שב למטתו. המחלה הולכת ומתגברת.

„הוי, יום נעים! יום אכזרי!"

בו ביום, שילדה נחמה בן — בעצם היום ההוא התיאש הרופא והתך לו חיים לחמשה ימים; ורופא אחר, בעל לב יותר רחב, הוסיף לו שלשה על החמשה.

עתה הוא בקר יום השמיני ללדת הבן.

המה ישנים עוד... שם, מעבר לכותל, שאצל מטתו, כך הוא יודע, שוכבת נחמה, ובחיקה — האוצר הנחמד. היא ישנה עוד... אבל האמנם יכולה היא לישון, בשעה שעל ידה ינשום וישאף האורח ההגון הלז? הנפש ההיה אשר ילדה היא בעצמה?

הנה בכותל הזה עשוי אשנב קטן! מה מאושר היה, לו הגיעו לאזניו דרך האשנב נשימות הרך הנולד! גם קול בכיו מעורר את הלב לשמוה! ואולם הבלים! הוא חש בנפשו, כי בא קצו. כלתה הריאה. היום ימות.

והוא זוכר והוגה בספורים אשר היתה אמו מספרת לו על דבר אבי אביו. „רבי אשר" היו קוראים לו... תכשיט בישראל היה... בחכמה ובותיקות לא היה דומה לו...

מכל נכדיו נשארו רק שנים, אשר היו קוראים בשמו; הוא ושארו בן דודו. ושארו בן דודו מת לפני שנה.

עתה נשאר רק הוא... היום ימות — ויכרת השם הזה מקרב כל המשפחה.

והוא החליט לבקש מאת המכובדים, שימולו את הרך בביתו... וגם יבקש לבל יחפזו בתפלתם: הלא זמן מילה כל היום...

ונחמה איננה ישנה זה כבר. היא רק כובשת את אנחותיה, לבלתי תשמענה מעבר לקיר. היא כואבת ומתיפחת חרש ומפצרת במילדת שתשתדל לדחות את יום המילה, אולי יחום אלהים עליה, וישוב אֲשר במעט לאיתנו.

אבל המילדת נדה לה ואומרת, כי כבר באה אתמול אצל הרב ואצל הדין, וגם אצל השו"ב בר פלונתא שלהם; וכלם פה אחד אמרו, כי אין... כי אין דברים כאלה סבה צודקת לדחות מצות עשה של מילה בזמנה.

הברית צריכה להיות. הברית תהיה בביתו. המנין כבר התאסף. המוהל יהיה אחיו של אשר — „שלמה זלמן". הוא אומן מהיר במלאכתו.

וכבר החלו להתפלל. אשר רואה בעד הפתח הפתוח מחדרו להדר המתפללים את החזן, וקורא אותו ברמיזה אל מטתו.

„בבקשה ממך... אל תמהר... זמנה כל היום... בבקשה מכם!"

הוא שוכב ושומע: הצבור קורא שמע... הצבור מתפלל תפלת ש"ע בלחש... הוא מקשיב את דפיקות לבבו... את נשימותיו הצרודות... הנה השלימו והחלו את התפלה בקול רם... „מכלכל חיים... מחיה מתים"...

דמעות זולפות מעיניו.

„וכי מעטים הם, רבש"ע, כך הוא מטיה דברים כלפי מעלה בלבבו: וכי מעטים הם המְאשרים, אשר היו מוצאים חפץ במספר הרגעים היתרים, שאתה נותן לי ללא חפץ?!"

„הנה הם קרובים אל הענין... מתירא אנו שיקדמוני הם, אויה!"

הוא חפץ, הוא מתאוה עתה למות כרגע, באותה התשוקה, שהיה חפץ לחיות, לו היה הדבר באפשריות. הוא ירא ומפחד מפני רגע אחר יותר —

„הוי. אני מאחר המועד! קול בכית הרך אני שומע!"...

הוא חש לחץ נורא בלבו... איזה שאון קם באזניו.. איזו צבעים מוזרים נראו לעיניו... הוא ראה את אבי אביו לבוש בגדי שבת, והוא מכיר אותו, אעפ"י שלא ראה אותו מעולם... הוא מברכו במז"ט...

שלמה זלמן נכנס ויוצא... הוא נקרא אל כסא אליהו למול את הילד. הדמעות נדחקות ובאות לתוך עיניו. הוא איננו יכול לעצור בהן.

הרב קרב אליו ומעיר את אזנו: „לא עת לבכי עתה! מחה דמעה מעל עיניך, שמא לא תכון ח"ו האיזמל כדבעי!"

שלמה זלמן מתעורר, מוחה דמעותיו בקצה שרוולו, מתחזק, מכון את האיזמל, ומברך בקול: „ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצונו על המילה".

ותכף לברכה — קול נפש רכה, שאינה יודעת ואינה חשה עוד יותר ממכאוב האיזמל — מלא את כל החדר, וקוטעי בכיו יצאו דחוקים ודחופים איש אחר רעהו, ולא חדלו עד אשר גמר המוצץ למוץ ממנו מלא פיות דם.

ונחמה מתנעעת, מתהפכת על מטתה — לא תדע מנוחה; איזה רגש של פחד מוזר מעיק על לבבה... היא חשה פתאם נטיה עזה להביט אל אֲשר... היא מתחזקת וקמה על רגליה במטתה. האשנב הקטן מכון עתה בדיוק מול פניה... איזו העויה משונה היא ראְה על פניו... והיא התחלחלה... שברה את האשנב... לאזניה הגיעה האנחה האחרונה...

„מי שברך אבותינו . . . ויקרא שמו בישראל"....

„הוי!" נשמע פתאם קול מהדר היולדת.

החזן עמד נבהל. הקהל הביט איש אל רעהו... קצתם בלוית שלמה זלמן מהרו אל חדר הגוסס, וישובו משם ויניעו יד ביאוש של ודאי. המילדת והנשים חשו אל חדר היולדת... הרב והשו"ב התלחשו מאזן לאזן: „עכ"פ אינני רואה כל צד אסור בזה מדינא" — ענה הראשון בלחש, ואז נגש השו"ב אל החזן וילחש לו באזניו.

„ויקרא — שמו בישראל — אֲשר בן אֲשר" — גמר החזן את ברכת מי־שברך.

פיליטון.

ארוכות וקצרות.

(מן הרשימות שבספר־זכרונותי).

VII.

בארץ ישראל יש לנו קולוניסטים ופועלים, באודיסא יש לנו חברת ישוב ארץ ישראל, ובפאריז יש לנו אותו הנדיב הידוע, שהתחיל פתאם בעת האחרונה מאיזה טעם מן הטעמים להיות קצת לבלתי ידוע, וכן יש לנו שם אותה יק"א דשכיב אדינרא — ועתה הנה התעוררו כמה וכמה לבבות לעשות חבור וקשור בין כל אלה יחדו: אותה חברת ישוב ארץ ישראל באודיסא הולכת לפאריז לאות הבארון או לאותה יק"א להשתדל לפניהם בשביל אותם הקולוניסטים והפועלים שבארץ ישראל.

אכן חברת ישוב ארץ ישראל באודיסא, כפי הנראה, לא ברורה לעצמה היטב את אשר היא רוצה. דבר זה אנחנו מכירים על פי הערבוביה המשונה שעלהה בהחלטתה באספה הכללית שלה האחרונה. קצת היא רוצה ללכת אל הבארון וקצת ליק"א, קצת היא רוצה לבקש וקצת לתבוע וקצת לערוך מחאות,

קצת היא רוצה לשאל לשכלול הישוב איזו מליונים וקצת אינה רוצה כלל בממון כי אם כהפקעת הפועלים והקולוניסטים משעבודם של המנהיגים, קצת היא רוצה להתחבר לתכלית זו עם אחינו חכמי הדיפלומטיה שבווינא וקצת אינה רוצה כלל בהתחברות זו. בקיצור: העומד מבחוץ רואה ומכיר כרגע כי רע ומר לה עתה במאד מאד, והיא, כפי הנראה, רק מתאמצת לעשות עוד את הנסיונות האחרונים; ועוד יותר: כפי הנראה, אין היא בעצמה מאמינה שתהיינה תוצאות טובות למעשיה. על העומד מבחוץ עושה כל הדבר רושם, כאלו הוא רואה אותו הטובע האוחז בכל הבא לידו. אבל בשם אלהים! היו ימים טובים שבהם היו בני אדם מתקינים את עצמם „לדורון או לתפלה או למלחמה" ועלתה בידם, ואולם הטקטיקא הזאת כבר נתישנה מעט; בני האדם בדורותינו נעשו מחודדים מעט יותר מדי, ואי אתה בא אליהם אלא בדבר מסוים ומצומצם ומדויק היטב. אכן זאת היא המארה הרובצת על העושים מעשיהם למחצה! אנשים באלה על פי רוב מלקקים מן החלב ואינם יכולים עוד ליהנות מן הבשר, או טועמים טעם בשר ואינם יכולים עוד ליהנות מן החלב, והם יוצאים רעבים כלעמת שבאו. הרוכב על שני סוסים כאחד, אינו רוכב אפילו על אחד. האם נעלמה מעיני האנשים ההם הלכה פשוטה כזו?

הנה החליטו באודיסא החלטה משולשת: „לבקש או לתבוע או לערוך מחאות".

לבקש — האופן הזה פשוט מאד. הדליגציה באה ואומרת כך: „הוד כבוד אדון נעלה!" או: „הוד כבוד אדונים נעלים! עבדיכם בני אמהותיכם הרהיבו עוז בנפשם הפחותה לגשת לפני הדום הדרת מעלתכם הרמה, לבקש ולהתחנן בדחילו או ברחימו או בשניהם יחד, וגם בפיק ברכים קצת, הכל לפי הצורך, בכדי שהדרת מעלתכם הרמה תועיל בחסדה ובטובה הגדול לתת נדבה, אם נדבת כסף או: נדבת חירות מאיזו שעבוד, בשביל (סלחו נא למבטא שאינו מהוגן!) בשביל הקולוניסטים והפועלים בארץ ישראל, כי הקולוניסטים והפועלים בארץ ישראל ערבו את לבם להיות (סלחו נא עוד הפעם למבטא שאינו מהוגן!) להיות רעבים קצת, ואת פי הדרת מעלתכם הרמה לא שאלו — הלא המון גם הוא —; והיה אם הדרת מעלתכם הרמה בטובה הגדול והידוע תואיל לתת את הנדבה האמורה, ובאה על ראש הדרת מעלתכם הרמה ברכת (סלחו נא וכו'!) ברכת הרעבים ביחד עם ברכות עבדיכם בני אמהותיכם המשתחוים ביראת הכבוד ובענוה גדולה לפני הדום הדרת מעלתכם הרמה, כנהוג." זוהי ההתחלה של לשון של בקשה, ועל פי הדוגמא הזאת יכולים להוסיף איש כמתנת לשונו. והדרת המעלה הרמה, כמובן, אם רק תשמע את ההברה הראשונה של תחנונים ובכיות כאלה, הלא כרגע תקום ותחרד אל הקופסא ותתן, ולא רק איזו מיליונים תתן, כי אם גם אותה החירות שהפועלים מבקשים. הן פשוט מן הנסיון אנחנו יודעים כי בקשות הועילו תמיד בכל מקום ובכל זמן...

ממיני השתדלות כאלה ישמרנו אלהים! העוד זוכרים אתם את כתב הבקשה של בארנע?

כשקרא בארנע קונטרס של איזה פרופיסור, אשר אמר לבקש בתחנונים וביראת הכבוד מאת ועד הברית האשכנזי את חירות הדפוס, כתב: „האדונים אשר בראש ועד הברית האשכנזי ישחקו להפרופיסור המלומד בעל יראת הכבוד הזה. אלו כתבתי אני על דבר חירות הדפוס, הייתי מתחיל: חירות הדפוס — או לכו לעזאזל כלכם יחד עם כל העם ועם כל המנהיגים ועם כל ארץ אשכנז! דברים כאלה, כמדומני, היו עושים רושם אחר לגמרי". — כמדומני גם אני, שדברים כאלה היו עושים רושם אחר לגמרי, וגם ההעתקה של נוסח הבקשה הזה משפת אשכנז לשפת צרפת איננה כבדה ביותר. מעתיק רגיל אני זה כמה שנים ויודע אני דבר כזה על בוריו.

ואולם האנשים הטובים באודיסא החליטו גם החלטה שניה: לתבוע — והאופן הזה פשוט עוד יותר. ובלבד אם יש שטר חוב ביד התובע או איזה נייר כדומה לו. הדליגציה ההיא באה לאותה יק"א ואומרת: „שטר חוב לנו בחתימת ידכם ובגושפנקא דארעא, והיום הגיע זמן הפרעון. נושים אנחנו בכם את „רכוש הלאום" שהפקד בידכם לזמן ידוע. עכשו הגיע הזמן והלאום מבקש את פקדונו בחזרה, ואתם מוכרחים למסור על ידנו את שלנו תיכף ומיד. אם תשלמו מוטב, ואם לאו ננקש לכל אשר לכם. ועוד הפעם: אם לא תתנו ברצון, תתנו באונס על ידי שליח בית דין את הקרן ביחד עם הוצאות ועם רבית מיום הפרעון ואילך. ועוד הפעם: תנו׳ — או נקח". — זוהי לשון של תביעה בקצת הוספות שאינן אפילו מן הצורך, כי התובע אינו מרבה כלל בשיחה ואפילו דליגציות אינו שולח.

אבל למה נשלה את נפשנו? אין לי אמונה חזקה ביותר בתוקף התביעה הזאת. אלו היתה להם באמת היכולת לתבוע, לא היה מן האפשר כלל שאותו אופן הראשון, הוא אופן הבקשה, יהיה עולה גם כן על דעתם. בנוהג שבעולם, מי שיש לו שטר חוב או איזה נייר כדומה לו אינו מבקש כלל. בקשה — סימן היא למפרע לחוסר כח, וגם לחוסר אמונה בתוצאותיו הטובות של הדבר. על ידי מה שהחליטו לבקש גם כן, הוציאו מלבי את האמונה שיש להם תביעה באמת. אותה התביעה אינה אלא אמירה יפה בעלמא.

ואולם האנשים הטובים באודיסא החליטו גם החלטה שלישית: לערוך מחאות — והאופן הזה איננו פשוט כלל וכלל.

האופן הזה, אמת הוא, בסקירה הראשונה נראה כאלו לא בא אלא להביא אנשים בעלי שכל זך לידי גיחוך. אנחנו פה נעורר מחאות — כמובן: בדברים בעלמא — ויק"א שם תשכב גם להבא על השקים המלאים כאשר שכבה עד כה. ובכל זאת מאמין אני באמונה שלמה כי האופן הזה, המביא את האנשים בעלי השכל הזך לידי גיחוך, הוא האחד והמיוחד שיש לי תקוה ממנו, משום שהוא האחד והמיוחד שאינו יוצא מגדר האפשרות.

יש בעל חוב שאינו בא לבקש ואינו בא גם כן לתבוע; לא בבקשה — משום שבאמת מגיע לו כך וכך, ולא בתביעה — משום שאין לו חתימה על גבי נייר, אלא הוא בא לאיים ולצעק ולערוך מחאות. בבחינה זו, כמדומה לי, נתונים גם התובעים שלנו, ולכן יש לאותו האופן השלישי איזו זכות של הויה.

וגם תקוה יש לי ממנו. ואולם לא תקוה למחר או לאחר שבוע או לאחר חדש, כי אם תקוה לאיזה זמן מן הזמנים הבאים. אכן עלינו לדעת בראשונה מה הן מחאות ואיך עורכים אותן.

לא בטעמים עלינו לבוא — טעמים יודעים גם אלו שבחברת יק"א כמונו, ורק שהם מתכונים למרוד. לא בכח הצדק והמשפט עלינו לבוא — בכח הצדק והמשפט דרשו בני האדם מאז ומעולם, את כל המגיע להם באשר הם אדם, ולא עלתה בידם. „הגזלן הגוזל ממני את אשר לנו — יאמר אותו בארנע — אינו מרמה את עצמו לעולם, כי אם י ו ד ע את אשר הוא עושה". לא בתקף ההגיון הבריא עלינו לבוא — את תקף ההגיון הבריא יודעים גם הם בלבם כמונו, ורק שהם החליטו לעשות את כל מה שעושים ולמרות כל חקות ההגיון. אין לנו לבוא ולטעון: הרומינים גרשו את היהודים, ואתם האם לא גרשתם גם אתם את היהודים מקרב ארצם אשר את אדמתה עבדו? אין לנו לבוא ולטעון: יהודים קולוניסטים אתם מבקשים לאור הנר בכל חלקי העולם, והאם אין לכם פה יהודים קולוניסטים ופועלים מן המוכן? אין לנו לבוא ולטעון: כסף מונח בקופסא שלכם, ואתם אינכם אלא אפטרופסים לאותו הכסף, ואין לכם רשות כלל לצבור אותו, שהרי בפירוש הותנה עמכם לבלתי הוסיף את הרבית מקץ כל שנה על הקרן, כי אם חיבים אתם לחלק את הרבית מדי שנה בשנה — את כל הדברים הנאים והנכונים האלה יודעים גם הם כמונו, אלא שהם יודעים ומתכונים לעשות דוקא מה ש ה ם חפצים. העריצים יודעים תמיד את כל מה שהעבדים המשועבדים יודעים; מן הלב באה העריצות, כמו שהחופש בא מן הלב. ולכן לא א ל י ה ם נדבר, כי אם ע ל י ה ם, ולכן לא אל המוח נדבר כי אם אל הלב. בכל מקום אשר נמצא לב שומע, שם נדבר, שם נתאונן, שם נצעק ושם נערוך את מחאותינו. לא בדברים של טעם — חלילה ממנו מעשות עוד מעשה הבלים כאלה; אותם עשינו זה מאז, וכבר שבענו מעשותם; כי אם בחרבות פינו נבוא, בלעג, בשנאה, בבוז, ובאלה ננגח את העריצות ואת הטירוניה ואת כל הדומה לה. בלעג נרדוף אותם, בשנאה נחתור תחתיהם, בבוז נציק להם, עד כי תשמע אירופא המערבית אשר הם יושבים בתוכה, והתבוששו, ואז אולי יש יום ונשיג את אשר עלינו להשיג. אכן הדרך הזאת היא דרך ארוכה מאד, ואולם הדרך הזאת היא היחידה והמיוחדה אשר ממנה יש לנו תקוה לבוא לאיזו תכלית. האופן השלישי הזה לא יביא לנו פרי ליום מחר או לאחר שבוע או לאחר חדש; לא הדליגציה אשר תשוב מפאריז תביאהו לנו, כי אם ימים באים ורחוקים.

ובינתים?

בינתים אם יש לכם עצה אחרת עשו אותה. הלא שומע אנכי כי אין הדליגציה באה כלל לפאריז בכדי להביא משם את המיליונים הדרושים, כי אם בכדי „להפקיע את הקולוניסטים והפועלים משעבודם של המנהיגים". הדברים האלה, לפי שעה, אינם מבוררים עוד ביותר, ואולם בכל אופן הלא יתנו ענין ביד אנשי מעשה לענות בו ימים ושבועות.

אפרתי.

Verlag „Achiasaf".— Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau.

„דער יוד“

וועט זיך אויך ווייטער פֿערנעמען מיט אלע פֿראגען און ענינים וועלכע קענען נוטצען ברענגען דעם יודישען פֿאלק אין זיין טעגליכען לעבען.
די אבטהיילונגען פֿון „יוד“ ווערען אלע מאל פֿערגרעסערט און פֿערבעסערט.

אין איהם געפֿינט מען:

1) לייטארטיקלען, 2) פובליציסטיק, 3 פאליטישע איבערזיכט, 4) די יודישע וועלט, 5) אלגעמיינע וועלט-נייעס, 6) ציטונגסשטיממען, 7) יודישע שטעדט און שטעדטליך, 8) מען שרייבט אונז, 9) צייטונגען פֿון דער וואך, 10 בעלעטריסטיקא (ראמאנען, ערצעהלונגען און בילדער), 11) שירים, 12) היסטארישע ארטיקלען 13) ארץ ישראל, 14 ביאגראפיעס (לעבענסבעשרייבונגען, 15) פאפולער וויסענשאפטליכע ארטיקלען, 16) קריטיק (בעטראכטונגען איבער ביכער), 17) פעליטאנען, א.ז.וו.

אין „יוד“ בעטייליגען זיך די בעסטע יודישע שרייבער. ביזהער זענען געווען אין דעם „יוד“ ארטיקלען פֿון דיזע שרייבער

אבראמאוויטש ש. י., (מענדעלי מוכר-ספרים), אמת, ביאליק ח. נ., בעל מחשבות. בערנפעלד ש. דר., בן-עמי, בריינין ר., דינעזאהן י., הורוויץ ח. ד., האדרעי אבגד ווייסבערג י. י., ווירטה מ., זינגער א., יפה ל., לוריא יוסף דר., לילענבלום מ. ל., לעווינסקי, א. ל., לעווין ש. דר., מאנדעלשטאם מ. פראפ׳, ספעקטאר מ., פינסקי ד. פרוג ש., פריעדבערג א. ש., פרישמאן דוד, פרץ י. ל., ציטראן ש. ל., קלויזנער יוסף, ראבינצקי י. ח., ראזענפעלד מאררים, ראזענפעלד ש., ראבינאוויטש א. ז., רייזין א. שאך פאביוס, שולמאן א., שלום עליכם און נאך פיעל אנדערע.

מיר קענען פערזיכערען אונזערע לעזער, אז מיר וועלען אויך ווייטער געבען אין דעם „יוד“ אריגינעלע ארבייטען פֿון אונזערע בעסטע און באליעבטעסטע שרייבער.

מיר געפֿינען פֿיר נייטהיג צו דערמאנען די יעהרליכע אבאנענטען, וועלכע האָבען נור איינגעצאהלט די ערשטע ראַטע 2 רו״כ, אז מיט דער נומער 13 האָט זיך געענדיגט זייער אבאנעמענט און מיר בעטען זיי גלייך צושיקען

די צווייטע ראַטע — 2 רו״כ

אויך דיא וועלכע האָבען אונז איינגעצאהלט 2,50 אָדער 3 רו״כ — מוזען צושיקען דאָס איבריגע צו דער צווייטער ראטע, דאס הייסט: 1.50 רו״כ אָדער 1 רו״כ, ווייל זיי זענען ביי אונז פֿערשריעבען אלס יעהרליכע אבאָנענטען וועלכע האָבען נור איינגעצאהלט די ערשטע ראַטע, און פֿון זייער צושיקען דאס איבריגע געלד העננט אָב דאָס ווייטערע שיקען פֿון בלאַט.

מיר זענען דערביי אויך מודיע אז נייע אבאָנענטען ווי אויך אַלטע, יעהרליכע, וועלכע וועלען יעצט ארייִנשיקען די צווייטע ראַטע און זיי האָבען ביי דער ערשטע ראטע „די וועלטגעשיכטע“ ניט אבאנירט — האָבען דאס רעכט ארייִנצושיקען נור 1 רו״כ (פֿיר פּארטא בעזאָנדער 50 ק״פ) אויף צו בעקומען אים לויפֿע פֿון יאהר 1901 (יעדע 3 הדשים א באַנד)

4 בענדער וועלטגעשיכטע.

ווי מיר האָבען שוין צו נייִ־יאהר מודיע געווען, בעקומען אונזערע אבאנענטען אין דיזען יאהר, אומזיסט 12 בילדער פֿון יודישען לעבען אַמאל און איצט פֿיר יעדען חדש א בילד און מיר בעמיהען זיך די בילדער ווי שענער ארויסצוגעבען אום אונזערע לעזער איין אמת־שענעם אלבום ציצושטעלען.

איבערהויפּט גיט זיך יעצט אונזער אדמיניסטראציע די גרעסטע מיה אין דער עקספּעדיציע פֿון בלאט די בעסטע ארדנונג איינצופֿיהרען און אַלץ וואָס ווענדט זיך אן אונז טהוען מיר יעצט, אום אונזערע אבאָנענטען צופֿרידען צו שטעלען.

נאר פֿעהלט נאָך אַז אונזערע געעהרטע אבאנענטען זעלבסט זאלען זיך געפֿעליגסט אויך בעמיהען די אָרדנונג צו האַלטען און דאדורך בעטען מיר פֿון זיי זעהר:

1) יעדער זאל אזוי גוט זיין אויסשרייבען דעם „יוד“ צייטליר און ניט די לעצטע מינוט, וואָס דאדורך קומט אויס אז עס לויפֿען אן הונדערטע בריעף א טאג אונד עס ווערט גאַנץ אונמעגליך יעדען דאס בלאט צו בעזארגען צור צייט.

2) נייע אבאנענטען זאלען שרייבען זייערע אדרעסען גאַנץ קלאר, דייטליך, ניכט פערצוגט.

3) און אלטע אבאנענטען זאלען, אויסער דער אדרעססע אויך שרייבען דורכאויס דעם נו׳ פֿון זייער פֿריהערדיגע אדרעסע, דאס הייסט: דעם נור וועלכער געפֿינט זיך געדרוקט אויף זייער באנדעראלל אונטער וועלכע זיי בעקומען פון אונז די צייטונג.—

עס איז ארויס און צושיקט געווארען די אבאנענטען:

1) דער ערשטער באנד „וועלטגעשיכטע“, וועלכער ענטהאַלט די געשיכטע פֿון הינא, אינדיען, מצרים, מעסאפאטאמיען און אשור.

2) די בילדער: א) יעקב און לבן; ב) ירמיהו הנביא אויף די חרבות פֿון ירושלים; ג) פרעה און זיין חיל זינקען אין ים; (ביילאגע צום „פסח־נומער“).

אבאנאמענט פרייז פון דעם „יוד“

יעהרליך — 5 רובעל, האלביעהרליך — 3 רובעל, פיערטעליעהרליך — 1 רובעל 50 קאפ׳, פאר 1 מאנאט 60 קאפ׳. יעהרליכע אבאנענטען קענען אויך אויסצאהלען די 5 רובעל אין 3 ראטען: ביים אבאנירען: 2 רוב׳, דעם 1-טען אפריל: 2 רוב׳ און דעם 1-טען אויגוסט די לעצטע ראטע — 1 רובעל.

עס ווערט אויך אָנגענומען אבאָנעמענט פֿון 1 אַפּריל ביז ענדע יאָהר צום פרייז פֿון 4 רו״כ.

די אדרעסע פֿיר אויסלאַנד: Administration „DER JUDE“ Krakau, Gertrudagasse Nr. 16.

פֿיר רוסלאַנד. Товарищество „АХІАСАФЪ“ Варшава почтовой ящикъ № 25. פֿערזענליך טוואַרדא 6.

Verlag „ACHIASAF“, Warschau.